महानयप्रकाशः

१५५०

26 पत्रा

1920
27
F. Twenty Seven

शिवरात्रि।

महा० प्र० १ ॐ विघ्नग्रसनसोत्साहं प्रणम्य गणनायकम् । महानयप्रकाशोऽयं धा?वीरेण लिख्यते ॥ ॐ दिव्याविहे
मभू: शान्तादक्षाविद्यावभासम: साम्विद्यब्रह्मशक्तिघस्मिदोच्चाभासन्तासताम् चक्रराण्डा: षडध्वीयान्ना
ठरीकृतमस्त्वीति तल्पप्रपञ्चनिर्वाणमाव्यालोकृशोदरी रौद्रीशक्तिलीयाद्विवद्भावाचनेवे
राङ्गनाम् रुचितेविविशापाये महेशहृदये नियोजयितम् पीठस्मिन्नुद्धियोनपरमपरमलक्षा ।
नमस्यथवथाशाक्तमक्रीडग्रमेय्यकुलकुलमहानामकेशाकुमिश्रम् वोनेवपीठतेप्रति नै
षजनिमिथ्यायंतनिस्यमहार्थः स्फुलङ्गमेतिपीटशरमरमहसामाधिराज्यनजीयत् संख्यातवर्णी
मेत्रा सर्वस्पना मयातहाव्यमवेसवस्पतेशविविधनाम् ॥ अथ ग्रन्थारम्भः ॐ योलेलिदिव्योचम
हृपवाहाव्यवहार्थविस्फुलङ्गरादिदेव्याः मायीयकल्लोलकलानिदानेस्वरूपविश्रान्तिफलः म ।
[illegible] आदिदेव्याः सकाशात् दिव्योच्चएवंकमहृपवाहादनन्तरंयः शब्दार्थविस्फुलङ्गः मायीयक
ल्लोलकलानिदानमलति स्वस्वरूपविश्रान्तिफलानोस्तु इतिपदयोजना तात्पर्यार्थस्त्वयम् परमात्म
स्वरूपादिदेव्याधिष्ठितपरावाग्नामस्वरूपादिव्योच्चात् उल्लसितनादस्पन्दस्वभावपश्यन्तीरूपमहाप्रवा ।
हादविभक्तवाच्यवाचकात्मनः अन्तरराविर्यामध्यमावाकूप्रपञ्चः संकल्प्यमानाख्यात्तु चितः शब्दार्थ
विस्फुलङ्गः शब्दार्थात्मनामनूपेवाच्यवाचकोतुयोविस्फुलङ्ग विस्फुलिनम् सएववैखरीस्वभाव
तहाव्यार्थमेवलितः मायीयकल्लोलकलारूपः विसप्रपञ्चापरपर्यायः तस्यनिदानभूमस्तिस्थानम्
अलत्तिललितः सवैखरीपर्यन्तवाक्समुल्लासः तिजतिजवाच्यसमुल्लसितः परावागधिष्ठितत्वाति
वाकचनत्पोल्लासितोवैखरीपर्यन्तः परावागधिष्ठितस्त्वनायमानस्थितस्वरूपः तथातहाक्रमीवि १

बधः संकल्प्यमानो वा व्याराशिभो वा भावस्वभावः उभयथापि चित्स्वरूपेण चेतनएव चिन्निदानं चित्पति
ष्ठितश्चिन्मयः चिन्मात्रविश्वप्रपंचः स्वरूपविश्रान्तिफलएव नोस्माकमस्तीति सर्वे स्वसंवेदात्सर्वे गतएव
वं रूपमहार्थो भवपर्यवसायी भवतीति श्रीगुणमङ्गलेनन्दचिते एवंपरदेवतास्वरूपपरामृश्य गुरु
रूपा मकारदेवी श्रीगुणं तमाह परापरं दृश्यन्तीश्वमायाश्वशुनिजवपुः जीयात्केशी मंगलोकीली वित्रय
पत्रलतायितम् परापरं शुद्धसपंचरूपंचवपुः स्वस्वरूपं शून्याशून्यं शून्येशुद्ध विद्रूप नवभावस्वभावे
शून्यं मायाकलुषितं च उभयथादत्ता स्वस्वरूपमेवचितं नानारूपोत्कीर्णपत्राकारं मा विभावयन्
ती श्रीमकारदेवी श्रीआदिगुरुरूपा जीयादिति देव्याश्च चाभगवत्याः स्तुतिर्विहिता यद्यपि विश्वप्रपं
चस्सममस्तोपि विच्छिन्नस्तथापि स्वप्रबुद्धश्रीमङ्गलारूपेणादिदेवतेन विच्छिन्नेति स्तुतिरारब्धा शु
थाविनष्टचितारतिसर्वगोचरयादेशाभावयाविरचयन्नमाह देवतश्चक्रकिशोरहराजितमच्छस्म
रुमैकमतेन नंतशतगामकेनराज्ञि श्रीमकाश्रीआशयमतेन कृपायानपरादेवीस्याराममय्या एकैवप
वसर्वात्माकृष्णदेवीगणाते प्रणाकृतेहेताक्रमप्रतिपत्तायतते किंकृतेत्याह जगत्स्वस्वकालः स्वजति
भूतानि कालः संहरते जनाः कालः सुप्तेषु जागर्ति कालो हि दुरतिक्रम इत्यागमात्जगतोदनशीलः सेरवंभ
रयिता भैरवरूपी कालः स्वजतिजगदुत्तरादि कोटांतम् इत्यावेशनपस्पारस्कः कालो भैरवः म
वनादस्वभावः प्राणरूपः यदुक्तं स्थावरे जंगमे चैव सर्वे प्राणाः प्रभोजनम् इति भैरवाद्यमानेते प्राणाभ
क्षिता विलाप्य प्रमाणभूमिं नादति यत्नमास्वादयतियावत् किंभूतेत्याह नेनेति वककल्लोलस्यानेका
कल्लोलरूपाद्यनंताः शक्तयस्तासामाग्रसितनग्रहना यदागमः सोमसूर्योदितां देव्यो जगत्तग्रासाज्ज्वलद्भुवः

महा॰ तेनाविर्भूतस्तत्त्वविश्वासात्मा कालः कवलः सकल इति अन्तर्देहे वह्निस्तिरीहृता उपशान्ते व्योम्नि समरस्तत्पा। शक्ति
प्र॰ यिः प्रविभागवती तथानन्तेति नीराजिके विमले द्वैतकालुष्यतासंकीर्णे स्वस्वरूपे अपवादयति
२ जैस्सामान्यमहोत्सवे प्रवृत्तावभासात्मनि दिविजन्यायसमयाविशेषे उन्मेषप्रथमिकायां प्रथापि।
नीराज्ये नष्टान्येकल्पनागलपनात्सर्वव्यवस्थाशुचि निर्गले समये शामयन्ती कल्लोलं जहती स्वरूप।
स्येतियावत् प्राप्तयस्याधारस्य नन्वकरणाद्विस्तुत्वं यास्वभाव प्रस्तवानाशान्तेन रूपेणराजतेऽर्थ
प्रथाशयं चिन्तनतत्त्वेन विमलीकरणेन शामयन्ती उपशान्ते व्योमसंस्रस्तिरीहृत्कोणराजते ए।
वमुचितकृचिन शान्ते देव्याह्लस्तवोदितमाह अकुलकन्नेव्यापकबोधात्मन् कुलगतग्रहलीशाग्र
गुस्तुन गं त्यिचक्र आधारविधारतन मानकत्रप प्रकृतिजयन्त ॥ अकुलकुलोत्तीर्णे रूपस्पर्शानि
व्यापिकाबोधारणः बोधस्थानस्थितस्थाने तत्र कुलगतोय ग्रहलास्त्रा शक्तिः अवलिनो हल म।
ध्यपदलोपी समासः तेनाकारणा स्पष्टे रेखा कुटिलतारहिता हलुपाक्कारा कृतिः शक्तिरह्ला अ।
थवा अकारहकारावायतन वर्णलाति रहस्यातिव्यामोति मातृका आरूपा अथवानविद्यते हल् य।
स्याः साग्रहल स्वरूपा कुण्डलिनी लिपिसमाप्ता उच्चार्यमाणाग्रेष्वकुटिलाधाराणि विधारणी अमरा
मायमानासती गजानेव धनत उच्चरत ग्रहलास्थाना इदानशक्तिरूपा शक्तिरूपदवस्थायांग्रंथीनांव।
कुण्णमापारणावविदारणी ऊर्ध्वगमनायाविभायाध्यकाधनित्यमास्फुरत एवविधाय्यनेकरूपावि
जयनाम तथावामावास्याविशिकायां योसौपरापरः शान्तः शिवः सर्वात्मा महान् अप्रमेयो ह्यनन्तश्च।
व्यापी सर्वेश्वरः तस्यास्ति सहजा शक्तिः सर्वशक्तिमयी परा इच्छाज्ञानक्रियात्वेन सैवैकाबहुधास्थि। २

ता तस्याः इदं तद्रूपायाः येयं कार्योन्मुखता: तां तेन स्वसमाहृत्य सामरस्ये स्थित्वैव स्थितेति एवं दर्शनार्थो
स्यशक्तिमत्वात् स्थूलाविभूतत्वे देवी सत्त्वाविर्भावरूपिणी पराविर्भाविताशेषाताक्त्रसमता स्वरूपिणी स्या
गमोक्तिवत् श्रीदेपर्ये देवी अकुलेकत्वे व्यापकबोधारणा इति परा ततः कुलगात् अहृलीपानतु सूक्त श
क्तिवत् कृशा या याविविधावत् इति सूक्ष्मरूपापवापरा तथानेकरूप इति स्थूलरूपा चापरामिति त्रियाउता
सा चैव त्रिविधाप्येकैव स्वात्मिकात्मन स्वस्वरूपतया विजयते अकुलस्य भूमिकामुद्वाना तथा चोयानानियमा
वभासमानामवर्णी जननी तथानेकरूपा सापेकैव विजयता भति यत्र यति सेपादनगलमत्त्वेडावभास स्वा
भावा एकत्वक्रमेण साध्यन विजृम्भताम इतीह एकरूपेण अथानन्तनाशश्रमतः शक्तिरेव ध्यानेन व्या अ
णमेवेति तत्स्वभावः स्वभावस्याकर्षः यथा स्वस्य विषयादिम्महाविषयस्यान्त भूतो भवतीति विज्ञेयो।
व्यापकतामाश्य एवमिति पन्नो भवति अकुलत्या निर्देशः कृतः एवं त्रिविधा सेत्त्वयमूलभूत शोभवरूपे
परा मत्स्यमाह येयेनानवापि पर्यन्तिवत् विभावामेहत्व प्रदेतु खेचरी चक्रकुलतियमहत्त सोऽयक्रमसह
सुजयश्रुतिकेन सएकोऽमहार्थ विजयते इति वाक्यार्थः अस्तनया हृदि चक्रप्रसवणापर्यन्त पादप्रसा
रिका यस्याः मनः सएकोऽप्यल्पमहार्थभावः उल्लिनते हेतवे विस्फारशक्ति भत्तादेकपवोक्त गत्या तथा
वक्ष्यमाणवत् पुष्ठिहितमशान्त भूमिकावसानश्च तपञ्चबृंहितमस्थानावते सम्भूतः सर्गप्रलयभूमौ वि
जयतात् वाक्यार्थसमानो संग्रहेणताद्विशेषणम् श्रीतिकेत इति दिदिशकालजातिव्याप्तीकालेयस्वेन
वाच्यच्छेदकरीणां सर्वासामपि एकेनाति जस्वरूपेण व्यापकत्वात्स्वैव तत्पेकेन तत्क्रमपादप्रसारिका
श्रतिकेतनः यस्यामितां कृद्धाजानकः स्तनवान् यत्किञ्चिदेवभूतानांभवहावर्णाश्रति नाकैविदेव

महा० मकारान्तेभवदावरणेऽश्नीति कश्चिच्छिवपश्चिदाह यद्यदावर्तिकं प्रकल्प्यते तेनतनवतजाज्वलीति यत् भैरवी
९० यन्मिदममलवस्तुतः प्रस्तुताद्धयनेयं प्रथोवग्रीरति सुरतिव्यक्ते हे नश्रीणाणावाकान्तरा एणाद्विपाति पर्यन्तानोय
२ परोद्भितीयभूमिकायिशायतस्यापि परस्परः पर्यन्तः श्रवणिः प्रतिष्ठास्थाने यदाहुः श्रुतिभिन्नाकृतं सर्वम
विमर्दी भेदाभिन्नविश्रान्तिसृतेये नमः अमान्तवपुर्षाशिवचैतन्यसिंधवे इति पदार्थानां सदसद्भावइदंता
लमिदं पीनमितिप्रतिकर्मव्यवस्थायामिदमित्यमिति निश्चयज्ञानं पर्यन्तः यद्गीते सर्वं कर्माखिलं पार्थ
ज्ञाने परिसमाप्यते इति तथा नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते तथा ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरे
णाधिगच्छतीति एतेऽन्द्रियप्रतिबद्धेन्द्रियाणां च नानाताहंकृतम् विषयकलुषितानां परः प्रतिष्ठास्था
ने शुद्ध आत्मा परावाग्रूपः तेषामप्यात्मानां निष्ठास्थाने पर्यन्तः विश्रामस्थानं परमात्मा महार्थः तथा
चोक्तं संवादे योऽसौ परापरः शान्तः शिवः सर्वगतो महान् अप्रमेयो ह्यनन्तश्च सर्वव्यापी स्वेश्वर इति मप्
वमहार्थनाम्ना पञ्चपञ्चेति नाम नवशक्तिशिवतया अप्रत्याप्यात्मविद्याशिवभावयोगेनावस्थितिशा
यिनः ज्ञानज्ञानपरमात्मनेनवा यत्र जाग्रत्स्वप्नसुषुप्ते ज्ञानभूमिकेति ज्ञानरूपं तदन्तर्येभूमिका
यो ज्ञातृरूप आत्मा तदतीतस्तुर्यातीतभूमिकायां परमात्मायं महार्थः तथा पिंडे भौतिके देहे तिसृ
ति सृष्टेदृष्टीति स्थितिमत्रवभातीति पिंडस्थः यतः पिंडेव अद्वैतः प्रथमगुर्ये हुकेश्यादेर्द्वकेवकी
बुद्धिकर्मान्त हेतिविलितः कर्मात्मा पिंडस्थ उच्यते तस्यनादरश्च क्रिनिदानभूता पदस्थेति ऊर्मिरूपा
मातृकाप्रकृतिः शाहशक्तिरूपा वाचकशपवर्णिविश्वावर्णपदमन्त्ररूपनामविवर्तनः मध्यमसुषुम्नककुरू
पः अनेनवैदीरूपोपिवाहरतः व्यापकप्रमात्रूपः नहि पोषश्वनादविंदुयामलीभावादनलपवनवलित

केदय्मानेतेजस्तत्त्वाद्वैपेंद्रियगोचरः कलानलभुवनाधाराभौविंदुतत्त्वभूत उच्चरितज्वलज्ज्वालाकि विस्फारोज्ञपस्य :
यतो भूततन्मात्रमहतः करणैः गुणशक्तिभिर्युताः अयं पृथक्यथाहारलायाद्विषकर्मी: इतित्रिप्रकार
केऽपिपृथक्पवेह उत्क्रम्यजपातीतः परिपूर्णस्वपरामर्शरूपः तर्यदशामयः शुद्धात्मज्ञपलदयाति
क्रमसर्वोतीतीयं महार्थः तथापर्यंतवर्तिनामाम्नायानाम्: पञ्चस्रोत उत्तराम्नायस्तनोपिषडविशा
ऽऽद्येभिन्नायः पर्यंतः शांतवंतीनवचक्रमसंप्रदायः सोऽयं महार्थः तथाउभेसत्यके प्रथमनिर्दिष्टेतिसं
भसीमहाभूतरूपतृतीयस्मिन्ज्वालनाख्येभूतेप्रलयंगाः स्कृतः तदपितत्वलनाख्येनतृतीयं भूतेवायौ
ख्येवनेथेशान्यति तच्चवतत्थ्यंवायाख्ये भूतेस्पंदरूपं पञ्चभूतानाकाशेनिःस्पंदेसामरस्येनभूपलक्ष्यतीति
भूताकाशोविश्वस्य महाभूतमयस्यपर्यंतः सचभूताकाशः परे चिदाकाशे प्रतिष्ठामुपैतीति पर्यंतस्य
परिच्छिदाकाशस्तस्यापिपराकाशःपर्यंतम् यदागमः वायाकाशे चिदाकाशे पराकाशे समुदाहृतः
कोप्यन्हेवामहानसनोभातुः सर्वंत्रराजतेरति तृतीयभूमिकापिशायीपराकाशेमहार्थोस्तु तथापव
र्णोविभागस्यहेतुः इदंक्रूतेदेकारोमीतिस्थूलेच्छाएवककर्तृत्वाभावाच्छ्रवणेहेतुः सचपरेणैकेन
चिदप्रहूततनादहेतः स्वयंप्रभुः वर्णानांनामविवर्णस्यकारणभूतमातृकागतताकारादिदिक्कारांतानां
तथावर्णानांत्रयस्ततविंदुच्छुद्रादीनांयोविभागोविभक्तता सजातीयविजातीयव्यावृत्तततयांत्यात्मभेद
वैलक्षण्यनाम तत्रहेतवैचित्र्यनिर्मीता ततउभकारवत्स्थूलेच्छाएवंकारी अत्रचव्याख्यामतंतत्सुला
न्मावमिमलं तथावलिबीवक्र...... मरीचिचक्रमहतयाद्वारभुवेनविषयपर्यंतमहंभावेनप्र
णेन तावत्पर्यंतावेशनस्वैभवेनवितततेनयस्त्रभासते यस्मिन्व्यतिष्ठितंमतारावक्रमिवसंसृतिचक्रे संर

महा॰ प्र॰ ५

ते सप्तात्मा नानाव्यक्तिगतस्यानेकधाभासमानोऽपि वस्तुतएकः सयदा नानाव्यक्तिगतमात्मानं रसेंद्रवि
सरमिवानेकधागतमेकत्वेनपश्यति अथवं ऽवभासेनव्यवहरतिच तदापरमात्मेतिमंतव्यः सोऽपिमहार्थत॰
यापास्यः सषोडशः .... तथाचयजुषांब्राह्मणेऽप्युक्तं सप्तदशोवै सप्तदशःसर्वोभवतिसप्त
दशःप्रजापतिःप्रजापतिमेवाप्नोति इतिसामवेदब्राह्मणेचोक्तम् सर्वःसप्तदशोभवतीति सर्वभूतकर्मा
तत्वघटनद्वारेणपंचदशानांषोडशस्यपरमः पर्यंतवर्तीसप्तदशोदेहीवहिर्मुखःकर्मात्मा तथाविषयगु
णःशब्दःवायुगुणःशब्दस्पर्शौ तेजोगुणाःशब्दस्पर्शरूपाख्याःसलिलगुणाःशब्दस्पर्शरूपरसाःक्षि
तिगुणास्तुशब्दस्पर्शरूपरसगंधाः एवंपंचदशषोडशीबुद्धिस्तेनगुणेनसंबद्धोऽनतात्मासप्तदशः तथाबु
द्धिकर्मातद्द्वाराधिष्ठातृमरीचिदशकं विदांतेदक्षज्ञानक्रियाशक्तयःपंचताःपंचदशषोडशीशुद्ध॰
शुद्धाशक्तिःसप्तदशीदेहेकृत्स्नस्यआत्मा तदतीतःसप्तदशःपरमात्मेत्ययमष्टादशः सएवतत्वात्मे
तिव्यवहृतः तथाचश्रुतौ सावित्रत्राचिकेतचातर्होत्रिकमेत्रोपधानकर्मणि अथाग्निरिमध्यमचितिरु
त्तमचितिरिष्टकायनस्यशिरसासहृदयेनपक्षद्वयेनश्रोणिद्वयेनपुच्छेनचनवस्थानानामध्यगोनवम
आत्माउपधातव्यः तथाभूमिरापोनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृतिरष्टधा
अपरेयमितिगीतासुवत् ईशावह्नियजमानार्कजलानिलनिशाकराः खंचेतिमूर्तयः प्रकृत्यष्टक
मध्यगोनवमआत्मा देहकंचुकेषुपंचस्वप्यष्टकाधिष्ठातानवमआत्मा सप्तधाप्रसृतस्यवाहम
रीचिपंचकसमन्वयस्यषष्ठस्यात्मनोविश्रामस्थानंसप्तमः परमात्मा यदाराम: एवंद्वादशधाभा
तिसप्तधाचावस्थितेति समन्वयोपिद्रष्टव्यः तथाद्वादशात्माद्वादशस्य इति द्वादशानां मरीचि ५

स्थानानामधिष्ठाता द्वादशस्वबोधस्पंदनयातकंतेपाद्यसात्विकः स च वस्तुतो द्वादशांतस्य षोडश आत्मा
तस्याद्यंतः द्वादशांतांतः परमात्मानस्यभासकस्तदाविष्ट इत्यर्थः यद्वा एकः द्वादशांतानांभासक इति
यद्वाऽनिकेतनम् भासतेऽवधिमातेवलद्वात्मेति महतीति तः परमात्मेति यः सोऽमितेस्वमहानेवेभवमिते
एवंषडनीतः अष्टोत्तरः द्वादशांतः इयोदशांतः षोडशांतः अष्टाष्टकांतस्याम महार्थएवपर्यंतवर्तीस्तुतः
नन्वेको नाम महार्थस्य महानर्थोऽभिधेयः अशेष्यते एकशेषविधिम्न्विषयत्वीनश्वेत येये केविदन्ति शास्त्रिणो
यमौस्तौ समवैतैस्तैकस्य संभवति कोऽन्योनि रूपार्थे रखंडावभासस्वभावाच्चित्स्वरूपान्महार्थशाह स्मा
त्रै तथाचार्यपत्तमेद्दोहिशः स्वोपाशांतिः स्वस्वरूपसमावेशः कथनार्थेनेन महार्थशाह वाच्यानि पंचव----
---- दे स्वरूपशांतिः ध्याने विनाशविश्वभेरवं वाक्यप्रत्ययमात्राय --------- यात्राश्रयं वेकमयीद ।
व्याह्रियानन्तः स्वस्यानन्तपाद्यवर्ष्णियमोणवाउभूयते नदेतत्द्वियाधिरुत्थानरूपनिमसमाधानमेव
त्रियावेशः शांभवशाक्ताणवभेदेन प्रथ्याचर्याअवान्स्त्रविचकथनेऽद्र्यो गावेश एव यानि स्त्रायकं वाऽन्नयेन तद्
प्रणश्रतिपादने एतत्क्रमः स्वभावेन कथनावेशान्वितः स्वरूपश्राप्ये हेतुः पारम्पर्योपचारतः तथा
पारम्पर्यक्रमादिष्टमहाशेषः एष कृतकृता इति कतेऽयतनाद्दीनादृष्टमात्रोपयोगिनी समाश्रावाग्ध्री
श्रमरतात्री स्यायनो गृही केवलाचरुचर्याया मे वृत्तामात्रप्रवृत्ती षडेवस्त्र्यस्थिते मध्या किं महार्थो
भिधोचितम् किं समुदिता नाम मीषां महाभिधं महार्थं इत्यकामेत्ता षट् समुदिता एको महार्थ उच्य
ते अथवा प्रत्येकं व्यस्ताः षडेते अयमहार्थोऽयमपि महार्थ इति महार्थशब्देन पृथक्पृथगभिधीय
ते इति संदेहे समाधीयते उभयथापि शास्त्रकाराद्वैषं महार्थाभिधाने महार्थवाक्यमिवात्ता स ।

स्वरूपाभिप्रायिका पारम्पर्येण तस्योपरम्येनैतत्त्रिवेचनम्। तत्र स्वरूपाणां तावद्वाख्यी महार्थपद्याभिधेया सप
वस्स्वरूपावेशः परः प्रकृष्टार्थं सर्वेषामविवादस्थः तद्धि प्रतिलाभायैव विश्वाकारतया उन्मेषमाने देवी
धाम स्वरूपप्राप्तिहेतुभूतं भवत् आवेशस्य प्राणावेशमयप्राणवः द्वितीयस्य प्राणतोभवजितः सानंद
शाक्तः तृतीयस्थानेदात्तुभवोत्तीर्णः स्वस्वरूपविश्रान्तिनिदानीयानावेशः शांभवः उक्तस्वरूपलाभपरतया
महार्थव्यपदेश्योऽत्र कथनेन च प्रबोधान्तरे सर्वनिरपेक्षदर्शनावेशान्निष्पायकं करस्यापि स्वतन्त्रस्फुटमेव
स्वस्वरूपप्रदर्शकस्वपचारात्महार्थसंज्ञाव्यपदेश्यं भवत् एतावक्रमोऽपि स्वभावतएव आवेशकस्य ता।
ध्याभयेन वस्तुगत्यागाभितः स्वस्वरूपाभिमोऽपि प्रकाश्यमानः पारंपर्येणावान्तरभूमिकाप्राप्तिहेतुः
उपचारेण पारंपर्येण प्रापकतया महार्थसंज्ञया व्यपदिश्यताम्। चर्या नाम तत्रियमपीति मात्रयपरमलिकते
यत्नाहीना पंचभ्यः इत्यत्र तावद्धीति कथमुच्यते किमिच्छाप्रहरणाय महद्वशाभेयवा उत साधारणाय
प्रहरणायेति उच्यते पंचानामपक्षात् स्वाभासात्पावरणेनामोऽपि भूतत्एतावस्पृष्टं नमो भवति इच्छामेता
णाप्रसक्तयमानवर्याप्तिकेरप्रसंगात्लोकाउदायेन वाक्रमस्फुरणमेशमावप्रवर्त्यमानमोशिसेन भजते
स्तुवेशाभिप्रवृद्धभिरुपाये लंघ्यमानाएतावद्व्यपदेशोन प्रतिष्ठानमजते इच्छाप्रतिहरणाच किं स्वतंत्रस्फु-
रत्ममयपरतंत्रे तत्र स्वसमर्पणाक्रमोऽभावान्नभिन्नाः सम्भवंति स्वतंत्रस्थानवस्थितः प्रमातॄणामिच्छा
वेशप्रवेशनप्रथमाणे इच्छापरवाकिंचिकरश्चेति क्वचिच्चेदपरिणामाय इत्थस्य यदाङ्कुरविधयाऽस्योमसंस्क
यः आनुपूर्व्यालमामविधिनानुपकल्पितम् मंत्रमहायमप्राप्य सम्यक्कारिणामेतत्कथ्यमिति भुक्तपी।
नपरिणामकत्वेनापदिष्टम् तथा नमोऽहीयासुवाविकासमभासानमद्योऽजिता नकामकेलिरसुवानाव

देशः स्फुटोक्तिरिति भोगाङ्गत्वेन कल्प्यमाने कथम् अष्टचक्रेश्वरादिदेवतारूपेण बलिरूपं चर्व्यमाणं श्र-
धानां चैतोपकरणीभावेन भाव्यमाने सा मांसोपकरणे स्थापयिष्यते । अविकृष्टभोजनमध्ये च प्रवेश-
माने मदिरामांसे महद्देवोऽपि च यथेष्टमाति । न तु विविक्तं पवित्रीकरोतीति तु मुख्यहेतोः उपकरणभोगसा-
धनत्वेन यत्न प्रमोषि किं न समग्रफलोपजं फलमुक्तं । मद्यमांसशिवाभोगवासनापरायणः
लोलालिगपरः त्वद्दोन महार्थस्य भाजनम् इति केवलं वर्णाभासपरो निरस्तः । एवमात्मस्वप्रवृत्तान्
दृष्टान्ते चैव उपाया सन्तु उपायासिद्धिहेतवे बाह्योपायानन्तराणीति स्वतः पारम्पर्येण वा वाचकतया महा-
र्थसन्तायाः पर्वद्वैविषयास्तानीति सिद्धम् । इति प्रकरणिकमनन्तक्रमम् अर्थप्रमाणविधिः ॥
इति महार्थप्रकाशे प्रथम उदयः ॥१॥ अथ शिवावतारक्रमः । तत्र प्रथमः सर्गावतारक्रमः ॥ परम-
शिवस्य परमेश्वरस्य नामनी प्रथमम् अस्य परा योनिर्ज्ञानशुद्धा उदिता सदाशिवरूपा सो विश्वबीजनादस्वरूप-
तु एवं तस्य परमशिवस्य तस्याः परस्याः शक्तेः शुद्धमसावात्मस्वभावः सहजः स्वभावः अविना-
भावत्वात् समग्रशक्तिस्वरूपः प्रथमः स्पन्दः उन्मिषति मकरीभावः विमलानन्दात्मा इच्छाकारिका निर्वाणा
शुद्धा उदिता सा विश्वबीजस्य सदाशिवात्मनो नादस्य प्रकृतिरूपा नाम उदयप्रभोः व्याप्तिस्थानम् इति परः
सर्गः तत्र च अवीचीनामग्रे यस्मात् तेनादर्शबिम्बपत्र जलगतं ईश्वरस्य अत्र गुणनेपान इहैव तत्र कालिका इ-
च्छामन्त्रः २ अशीनामग्रेऽनाशु संधानेन मीलनया नादस्य सदाशिवस्य बिन्दुः पश्चात् लब्धया प्रब-
द्धया भावी ईश्वरः शाहस्यार्थे इव नान्तरीयकः प्राणभूतः तस्मात् नादादीप्सितबिन्दुरूपादीश्वरादर्थ्य चेतन-
कर्तृक इच्छाहेतुकोऽविघ्नप्रसरः तस्मान्नादस्वरूपस्य प्रकाशकवपुषः सदाशिवमहाकरणनान्तरीयक-

महा. प्र. ८ ८

योविमर्शः विमर्श ईश्वरो बिन्दुः मशब्दो याऽयामाव्यो विन्मात्रस्येवानंदः प्राणस्येवापानः पुंसेवाकाशयानेव
यालोके शहानुपायी ग्रंथः जगन्निर्माणेशाग्रेः सामोत्तरक्तः तथाचायमनादरणिबिन्दुः पुरुषीभावेन जग
त्स्यदितस्येहेतुः एवमग्नीषोमात्मतावलेव सति इच्छा एवैकश्चेतनकर्तृकप्रेश्वरः सर्गविधः इहपुनर्वि
वेकेनापाद्यमानेन तत्त्वात्मसर्गविन्महाभूतनिवेश्यता किंवनार्थेसेश्वरवाचीकप्रक्रियावधाशोविश्वपाडे।
भीवोव्योमस्येव प्रलय इत्येश्वरः सर्गः तद्देववर्च्यक्रमाह स्तुवेगगनमासङ्करमसंकस्मो गुरव्यपवाविः।
कल्पवकबोध परनमइच्छादिदकशुवस्याऽसस्ऽभूतव्योमश्रपवोधु मकरेशादर्शितलेमस्वगनेत्रोवं
तथावाऽस्यपउच्चारः तथापवाकात्माव श्रवपवकजनितेवोधोविशिष्टज्ञानम् एतत्सर्वप्रतिविंववे
नसंक्रांतेनरूपेण तथायंभूताकाशाच्चिदाकाशस्यप्रतिविंवोपिप्रवोधरहितोजडएव यतःपुरनमवसि
इच्छाचित्क्रमःप्रलीनः चिन्नभसेव्वाप्रसरः समस्ति नजडेभूताकाशेविमलेनतेचिन्नभोव्यापके।
वीति यथोक्तंश्रीविज्ञानभैरवे नित्येनिराश्रयेशून्येव्यापकेकलनोज्झिते वाह्याकाशेमनःकृत्वापराका
ह्रीँ शेसमाविशेदिति वाह्याकाशसमायस्यैवपराकाशोपदेशव्यवहारः तथापितमवेदृष्टान्तयसौदाष्टां।
तिकयोजातयतिशंकाः यएवसाधारणधर्मोस्तएवसंवारिणइति विवक्षाविशेषतिर्यत्वितुः दृष्टान्तदा
ष्टांतिकव्यवहारः यतोयस्माद्धेतोः भूतव्योमेदमप्रबोधिवोपरहितेजडस्वभावंभवति इत्ययंद्भमुख
सवयमेविशिष्टदर्पणप्रतिविंविति तथापियोरवेतत्लयात्रंव तथावाकुपवेवात्तेप बुद्धीदियवेऽ।
षीवनादर्शप्रतिविंविति तथापरमाकाशधर्मोश्चिदाकाशधर्मोश्चनभूताकाशसंभावनीयाः प्रयता
मीश्वरसर्गप्रक्रियामाह सोरइच्छापसरुप्रकारुवनच्छल यसौदवासजेदीपरश्चम इच्छानेनरु ८

मात्रयेति ष्कल यच्चुब्रवतरेदमहद्भूतमयमव ४ इच्छायांप्रसरोयस्मात सइच्छाप्रसरः इच्छाप्रस
रकारणमीश्वरः प्रकारश्चनिष्कलः यस्य रौद्रीवा माज्येष्ठा श्रेवाकलाः तेडजातेतानशक्तिकोटि
भावी इच्छासमुदयः एवंविसर्गनिरोधापकरणमिच्छाएवंकमेव तानेनिष्कलेनस्मादेवमहाव
तान्यवतेरतीति शून्यात्यसरउत्पन्नः प्रसवादः समुत्थितः प्रकारास्यमत्यन्तविद्धिसर्वपंचात्मकंजग
दित्यागमहृदा प्रकारःप्रथममाविर्भूतः तथाचनामाविवर्तमात्र कारभणप्रभृतप्रादिवर्णः रू
पाववर्तेतावयवरूपःसएवंसभययथाकारएवविसर्गप्रसरस्यादिकोटिः सएवचव्यापकत्वाद्विश्वम त
स्याकारस्यकलाभिश्चतस्राभिरवयवतिष्ठति: तास्य आदावस्यामीरौद्रीवकंवामाप्रकीर्तिता ``
- - - - - - - - - - - - - - स्तता इत्यादिनायमार्गश्च रसंग्रहायोयथाशक्रमुवे एवमिच्छामा ``
- - - - - - - - - - - - - - दिवम्महाभूतप्रकृतिः एवमिच्छाप्रकरणोविषकरोविनिमा ``
- - - - - - - - - - - - - लमुद्येति नसंभूतसंभावत्वात्मायथोपयोगात्रास्तस्हिवस्तयुज्य ``
- - - - - - - - - - - - - अथवाह्यसर्गादिप्रिहिताभूतस्हिमलातिरूपयाति तमुआदिवत्रजहृदयान
मु उदिया उसञ्जगलगापवनाजीडप उभयनिह्वारशाणावक्तवपयो मेडसलिलप्राश्याचीभूम ५
ननः आदववर्णाऊहणहृदयालमआविर्भूतम तस्यागलज्ञातम्मातः प्राभंजनीऊर्मिले हरीतयांलक्षोन
भस्तोकमयोर्यः संचषेणानिष्पणेनतः प्रावकस्यामेकृत्यातिः तेतानिष्पीडनादापः स्रवद्भवत्त्वेति
नाभ्यवानाधिकेपानस्पर्शवाङ्गल्यात् चतोभूताः सत्या भूमिभावंप्रथयंति तापचापःकुलेसुकशो
णितरूपाचनकलिलपशीनपाभिःक्रमेणपोषिताः सत्यागर्भतांदधते तदेवविभज्याहलोहिन

म॰
प्र॰
७

मध्ये विद्रुमभित्ते वा नत्रिभिरननमेले स्मश्राय नेयेगानहूलेपरुहिले गेशागेद्श्रियध्यइनाय ६ रक्तस्तुकाविं
हुहोभिर्मावानहूलेरीनयोः सम्मीलनायोगता नत्तश्राधरस्मप्रदायः एतान्हपीग्रथ्यन्तयेषिवर्णेत्र
पा श्राविशेना यस्मिंडुपादाश्रादिदिशः पिथिवश्रापानातेजनकाकृसवानेशानितियगाश्रवयवति नभु
रापवश्रकृश्रकाकृसपद्ग ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` हक्तप्रथमोभागः उकारव्रूपश्रकारः य॰
श्चपःप्रथमा ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` सृद्रू.टकाकारे तेजः ततः एहस्थितोभागो रेफाकारसात्रिवे
` ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` ` साद्रपितः तयास्तकारेरेफयोर्मध्यसंधिभागास्तिर्यग्रीनोद्धका ` ` ` `
` ` ` ` ` ` ` ` ` ` सपवभूतसर्गे श्रावठाकारेण तुरुस्तावदृशाप्रथने एतद्देवोक्तं नयेगानहूले
परुहिले इति सोयंजन्मका ` ` अत्रैकैकस्य महाभूतस्य प्रसवः स्थित इति तदाह नवपल्लवदनरे॰
हृश्य रस्सरक्त कुसुवस्तमश्नकपेस्तावभास फदलीयनहृवणाकोजठरन् पानकोष्ठस्तुवङ्कृतिर
नाम प्रकृश्यकृपंचभूतपंचगुणो इहशब्दनस्पर्शनिष्यन्तः त्वमसृग्जादोसरुसारमनो एतद्ग्रावरमान
सपीठवितन्न च वस्त्रासेदन्तानस्वायुस्थीनीति पंचगुणाकठिनदेहगतं पृथ्वीतत्त्वं रसः रक्तं कफः व
सामेद इति पंच धा जलतत्त्वं कोपस्तथा शुखभाः सुवर्णगतं तेजः तथा कायाग्नि नेत्राग्निः चक्षुर्गत
प्रकाशकं तेजः जाठरोग्निर्इति पंचधा तेजस्तत्त्वम् तथा प्राणः प्राणापानसमानोदानव्यानाः पंचवा
यवः यत्र प्राणः प्रकर्षेण आधानेन प्रगणनया स्ववायुवेलक्षण्येन प्रननात्प्राण इति अपानस्यापक॰
र्षणेनतनावधोगमनेन अननात् अपान इति समानस्य समस्तमन्नयासंयोगेषु समीकरणेन अननात्समा
न इति उदानस्य उत्तरोर्ध्वमासमन्तान्यावण्यसाहृदयेण अननात् उदान इति व्यानस्य विशेषेण आसमन्ता ७

सर्वेजीवाश्रयमस्मत्प्रमुखानन्तावधानमिति एवं प्राणः सामान्ये -- व तत्रापि पञ्चधा वायुर्नन्ते तथा जठराग्निवेश्वानरः
हृदयनाभिकाननं आकाशः पञ्चधा ननस्तत्रे इत्यविभागेन शरीरे पञ्चशः पञ्चभूतानि तेषामुद्देश
सृष्टवेष्ठ चतुर्दशविधभूतसर्गानिष्पत्तिः यत्राष्टधा देवयोनिः पञ्चधा तिर्यग्योनिः मानुष्यं चैकधा
ततो भूतसर्गादधिकारशरीराः सर्वोऽप्यस्मदादिः ह्यास्यासर्वनितात्स्वतीति द्विप्रकारजातीयाः सारभूता
उपदेशपात्रम् एताभ्येव पञ्चभूतानि प्रधानेन तद्गुणपञ्चकेन तन्मात्रव्यपदेशानि बुद्धिकर्मात्मास्तु स्व।
देहविशेषरूपाभूतमयापत्र अन्तःकरणानि तन्निदानान्येव ततः प्रकृतीति च सत्त्वरजस्तमोभिः समुदिता
ति प्रकृतिः पुरुषस्य सहजसिद्धाश्रयः यदागमः अस्ति नित्या स्वतन्त्रा तिष्ठन्त्याने दललक्षण इति ॥ महा
प्रकाशे द्वितीय उदयः २ ॥ एवमपारमेश्वरवाङ्मयान्तर्गतानि तत्त्वपदार्थानि समारम्भाल्लम्भमहार्थस्वरूपमव
सरप्राप्तमुपक्रमते अथ कोऽयं महार्थो नाम किंवक्कवैके शरीरसन्निवेशविशेषसंस्मरणमात्रे नेतन महा
श्चिदहृदयदशावेशो महार्थ इति ब्रूमः तथा च पञ्चेन्द्रियग्राह्याणां षड्जगान्धारीशकटशाडिवशल्कप्रभृ
तीनां पदार्थानां मध्यादेकेन्द्रियग्राह्याणां वीणावंशमृदङ्गादीनामभिन्नानामपि श्रोत्रेन्द्रियग्राह्यतानामा
न्तरगामिनी सर्वेषामेकैव तिस्तया भेदो हि धास्वीयतां नैसर्गिक तदुदेयानामप्यभेद इति निरूतीयः तदुक्ता
नानामप्येक-- यानाहितानामनेकेन्द्रियनिहितानां च परस्परमसंकरमिति च चतुर्थ पञ्चमावभेदावेवेतिता
न तानि रेका-- यतिहितानेकेन्द्रियनिहितानां तत्र परमार्थवेतिषष्ठ प्रभेदः तानारम्भमयकेतान्।
वमात्रप्रकृतयः तान्तन्मात्रप्रमेया इति सप्तमः तानारम्भपरप्रमातारचिन्मयेन रूपेण परमाद्वयो।
दशामनुभवतीत्यष्टमः इति सर्वप्रकारमास्थितस्यास्याहन्तेमुवावस्यासुविदहृत्या विप्रमोचनाममहा

महा॰ प्र॰ ८

शेषशक्तिव्यपदेश्योऽस्तु किन्तु यस्य यस्यानेन संविदप्रसरस्य नीलपीतसुखदुःखस्वरूप उदयो भवदन्तसमा
नीसमरस कमकपनउसउसमुअवरूप समानेन्ति स विदिका एव सामान्यस्य भावा महासत्ता विश्वासरस्य
वादेश्यता शान्तस्वरूपा परविश्रान्तिस्थानं तदेवपर्यन्तदेवीधामैककमास्ति तस्यां किंचिदुक्तेन तासं वि
न्नात्मरूपा भावाभावाभयव्यापिका सदसद्व्यपदेशमहासत्तोपनिषद्भ्यः सदेव सौम्येदमग्र आसीत् असदे
वेदमग्र आसीत् इति यात्रिसष्ठपं तस्या ध्यायकारणमधिकरणव्यापिकासंदेशी विश्रान्तिस्थानम् म
हाकुलवासिनी सेयम् यदागमः चिद्व्यक्तिरमला सूक्ष्मा यासमैवेदनोज्झिता शिवसद्भावधर्मेस्या सा
हनाख्याति विश्रुतेति अकुलस्वभावा तत्सकाशाद्व्य पृथक्पृथगनेन शक्तिमालिनी वर्णा चर्वन्तस्थारि
णी परावागात्मरूपा तृतीया भूमिकात्र पातिनी विश्वमयी संविड्डमते तथावागमः तदुक्तमेपवशादि
ब्धासमुद्दालयस्थायिनी स्पन्दिस्सा परमा वाग्व्यापिनीति निगद्यते यत्रेच्छामात्रिपतितावाक्सार्थमहेश
वरं तद्वर्णांस्थितिर्यस्यामसमना सा प्रकीर्तिता तत्स्वरूपस्वभावादायसंज्ञातद्रूपलक्षणात् संकोचनादि
कास्यत्वमहारस्यान्मनावशादिति सा च यस्य यस्यानमम ध्यमकाविर्भूता तीयसञ्जता येनयेनेन्द्रियमार्गे
ण संकल्पजन्तावाद्यादृशी यादृशी नीलपीतादिरूपतया चैतसिकसुखदुःखरूपेण वा हेयोपादेयोप
लक्षणीयत्वपाडदतिसा वक्ष्यमाणवर्णानुगुणेन सर्वथा क्रमभाजनं भवति स एव महाक्रम इति नयवि
ड्गीयते तदेवाह आदिकोटेम नास्त्रवसाना नसनमस्थानमप्रकृतस्त सिद्धिस्थिति संहारयन्ताना आदि
श्लेतसमसकवर्त्त इसदिसत्वसमस्तनरकाला शागात्या उत्पलपत्रशतस्ससमभेक प्रयत्नेन वेधे एकैकप
त्रैकस्य पत्रस्यादिमध्यावसानभागस्पर्शरीति निरंशलक्षणमात्रं वेधनपत्रशतस्य त्रिशती भूमिकाङ्गो यो भव ८

ति इति सत्त्वोपि संविसर्गे शेषैकभूमिकात्रयमेभवः स्यानेन संवित्स्वभावेनैव संविद उदयः स्थितिः प्रलयश्च स
र्वेषां भावानां उदयोपि आदिमध्यावसानभेदेन त्रिधा एवं स्थितिरपि उदिता स्थितिसृता अस्तमिता
वेति त्रिरूपा तथा संहारोपि प्रवर्तमानः प्रवृत्त उपशान्त इति त्रिधेवं सम्भवति एवं चायमखण्डाभिमुख उद
याद्युपाधिस्थितिसृष्टिसंहारक्षान्तिरिति नवधाभाक् तत्रैवोक्तिसत्त्वायाः पूर्वकोटेरारभ्य उदयस्थितिसंहा
राणां प्रत्येकं यावत्प्राणसंधेर्व्यापकेन संहारानन्तकोटिं यावदेकैकमवानुगामि देवीस्वरूपमनन्तापार
समस्तीति क्रमार्थो यम् आदिकोटेर्मध्यावसानेन वन्तस्यन्तान सम्प्राप्यंते समस्तया क्रमव्यवस्थाभूमिका
भेदेन भासते सृष्टिस्थितिसंहारैर्भाषान्तैश्च श्रुतिशान्तिस्यादिरूपैरवयवं तथोपदेशं सर्वत्र शक्त्य।
ने सर्वोक्रव्यदायतनसद्भावतयो महाक्रमः परिभाष्यते सृष्ट्यादिभाषाभिः क्रमार्थो योजयितुं उदया
दिभाषाभिः पंचकार्थे निषेद्धुं चाह इयत्तया सिद्धान्तौ अनुभावे उदयास्तमनभेदविधानं प्रवर्त
नावनयत्वनुभावे सोऽत्र क्रमतु व्यापकाभवनात् अस्मिन्नुन्मेषावलि विशेषरूपमहानन्दव्यपदेशेन
चतुष्टयार्थ इति परिभाष्यते सृष्ट्यादिचतुष्टयमेव क्रमार्थतेन प्रतिज्ञायते इति उदयावभासवे
णाकालग्रासविश्रान्तिरूपभाषाणां पंचानां कोऽवकाशः तदत्यपीठान्तरभाषाणां पंचकरूपविधाने
प्रसिद्धम् तत्र श्रुतिशान्तिस्मीनां चतुर्थी विरतिः पंचमीच विश्रान्तिरिति त्रुयेनेतदर्थमाह अत्र ते।
ति प्रवृत्ताधश्रयत्नमेयायतः स्यात् उद्दिष्टेनेदकमेव व्यापकं ज्ञानजातीनामस्तीति विरति विश्रान्त्या
कालग्रासविश्रान्त्योर्वा नाख्यरूपाको भेदः कालग्रासो हि प्रत्यस्तमयः एतद्ग्रासः व्यापिनी सा हि।
कार्यस्यास्तमनासंस्थितास्थितो संहारैर्वोन्मनात्तयाशक्तिरापान्नमवेगेति तथाकार्यं तत्त्वमवे

तत्त्वानि विनिवृत्तो कथं हि सा कार्यत्वविनिर्मुक्ता स्वनाम्ना प्रकीर्तितेति यस्य पंचदशश्लोकार्थोऽपि हृष्यते सत्ता
मे प्रत्यक्षिप्रवकृप्रसरत्पररश्मिनावग्न नत्रह ` ` दयः कौलीनतास्थैर्यं च संहृतिस्थैरीश्वकाकालविनाशा
विश्रान्तिभैरवश्चेति क्रमार्थप्रवर्त्तकपादैः परिभाषितः तदेतदस्मत्सूत्रक्रमम् इत्येतत्पंचवक्त्रार्थपरिभाषा
प्रतिपादितेति महाक्रमस्य तत्त्वरूपमेव यत्स्वरूपस्थानान्ते भैरवमन्तैः पंचमस्य प्रोक्तनया पंचकार्थ्य उपदिष्टः
सकथमस्याभावित्वमर्हतीति यथोक्तमेवन्यायः तदेवं प्रतिबोधकेन प्रपंचयितुमाह शिवस्वभावप
दशातिसपन्दे आपन्नश्च कुर्वन्वहिसिद्ध उन्मेषस्यस्वसमना स्त्वेदे भावपरामर्शेशेत्यिन्निष्ठ भावसङ्
प्रवृत्तेन परामृष्ट एवं प्लुतदेनतस्मन्संहारकंनितथ णामवधामिमस्वत्व नाडिभिर्शामतकतिपि विहारक ॥
शिवस्वभावेव शक्तिनं वक्तव्यमिति एकमेव शिवव्यपदेश्यं शक्तिव्यपदेश्यं च वस्तुतत्त्वम् नापृथक्किंचित्
एवमाद्यैवशक्तिः सन्देनमीलावहिर्विश्वोन्मुखीव्यापिनी भावेन स्वव्यपदेशभाजनम् तत्रैव गाढत
रान्तर्भावावेशेन समनारूपा सैव स्थितिरित्युच्यते तत्स्वभावस्वरूपमात्मसात्कृत्य प्रस्फुरत्स्वभा
वा उन्मनायमाना सैव संहारव्यपदेश्या भवति पुनरपि साद्यैवशक्तिरनुपाधिरिप्सनाख्या एवंव
क्रोभवत्सृष्टत्यायमानशक्तिरूपा परिहारस्तुपाधिपरित्यागेन विश्रामं भजते यदागमः चित्स्वादिच्छा
वतीसृष्टिस्तत्त्वशक्तिस्थितिः स्मृता तत्तोतितप्रवृत्तिः संहारो नाख्येन्नाद्येन मध्यमा प्रनाख्या वित्पराख्या
तदिच्छात्सृष्टिक्रमेणस्थितिस्तन्मज्जनेनमध्ये संहारस्तनिवर्तने तथा इच्छानुपातिनी सृष्टिः स्थितिस्तत्त्वचम
त्कृतिः तदभावेन संहारोऽयस्मात्तेदवतानयः इति तथा एकस्याविश्ववाहस्य क्रमभेदः स्यात्ते इच्छा
ज्ञानक्रियाभिधैः क्रमात्थः सोऽभिधीयते तथा भेदेश्वतभेरकस्पाश्शक्तोयतक्रमणक्रमान सृष्टि॰ ५

स्थितिलयानोद्भवः सक्रमः परिकीर्त्तितः इतिक्रमार्थप्रतिपत्त्यर्थे संवादः ननु किमियमेकैव संविदन्ताद्भूति
विशेषास्य चक्रस्य भूमिकाविशेषा एवैते शक्तयः परिहृत्यमाह प्रकविदज्ञनहृडानदवहवाची दशदश
पविशेनपरिवारहृनवाने वामेत्तुपवामिलवामीपवनतिपुवाहनवाहान पकैवविमीलायवमासत्त्रूपाश्र
स्थिरहृदोत्सवती कल्पवपश्चात्स्थितिसंहृतस्वभावा शुद्धायथामिश्रसत्त्वफलत्रपालस्येते सायनिरु
पादोविनस्यात्मणापिहृतेभिदासावन्नधाभूमिकाभेदम्पृशन्त्यपि एकवेनप्रतीयमानावोढवोढा
ज्ञानक्रियाभेदेनद्वादशमरीचिनामाश्रा नस्याश्चवामेशीपैवकाख्यामेनप्रतिवाहमयेव स्वमाणवमे
वथाभावः उक्तार्थमेवविश्राममयितुमाह पश्यामहाश्चपञ्चज्ञलन्नागल चानचेपुत्रापिपावेन नेयेउ
उभयलोकशुभमंगलनिजपरानुग्रहयभावेन ॥ एषमहार्थोहृश्यता स्वात्मभवप्रत्यहेणसाज्ञानक्रिय
नामक्रमाह जलेजंगलेस्थावरजंगमेत्वर्थः इंद्रियवृत्तिप्रमेयभावस्यवृत्तिविषयतायामत्तसमन्त
नानन्दैवत्रुक्रमम् पश्येति भावस्यज्ञेयत्वनामनस्वभावः शपितज्ञानस्यैवत्ताज्ञानवातोयमः नहि
यदापित्तोभावस्वभावोभवितुमर्हति ततश्चज्ञेयतानामज्ञानवृत्तिः ज्ञानाभिन्नैवज्ञानेवात्मनोवहिर्मुखी
भावः यन्नाजलोत्रमालायामेयत्व विलोकनेविश्वपैटयमोभयपैठकमतवेशवाणावहिः श्वरवेद
भाशीलत्वसुष्यमेस्यताज्ञानलमलीतजजोदीवदोषामिति वहिर्मुखेनाचपरिपूर्णस्याकलिकाकेलालि
तस्यभवति इतिपूर्णस्यात्मनोज्ञानवृत्तितास्तीत्युक्तम् ज्ञानेचयोति ज्ञानेनयोग्यात्म स्वरूपावेवभावयमेन
थः अतस्त्वात्मनः परिपूर्णाहितिमहार्थः अतिपनाभवति एतदेवोभयलोकाविरुद्धशुभमंगलम् निजा
नापरेषांवयदहृयीभावनेनामेति दर्शनार्थमेतन्नम एवंमहार्थसत्त्वपपारम्पर्येणपीठवेरशुममत्ती

निमर्मासादिह्लसाचिनम् एतदेवाह नाभ्येतनवपीठश्चादिष्टो वहिश्चेद्रपरमात्मकेमोन प्रवर्तातेश्वनदयाविष्टो
सोपिकमलमस्त्वात्पत्वमोन श्रीमन्मकारदेव्याः पीठवरे प्राप्तादेशेन श्रीज्ञानेनवर्तात्यन् वायांतरस्यमादिष्टेतोन
रूपसलंनयन्सात्तान्हूतनतदेव भूनदयाविष्टनमनाक्रमार्थनयाकृष्यनष्टजनाभ्यावानमिनिष्ठावलीस्व
नम् तदेवप्रत्ययेन ॥ इतिनिमर्मार्थप्रकाशेन नीयद्रूपः १ अथपीठचक्रम् सोड्राड्डियानशास्त्रीउलमेन
पीठमशानतेत्रमेलापयात्रनन्ब्रह्ममधपरिकलने नथश्चावटपवनक्रमेपलाप डाढ्डियानेपीठश
केरलमनेनशाक्तिणवत्रीनिनियामिनावटपीठप्राप्तेर्यत्ननवर्त्तेपीठयामिनाशाक्तिः उड्डीनाउलम
तीर्थपतेश्वावटमानेपीठमाडिय्यानेनिरूप्यते वहिश्चनलक्षणावापीठदेवतासंकेतिस्थानम् तस्मिन्नाव
टस्वरूपेपीठश्मशानतेत्रमेलापयामाः अत्रभूयमानभूमिकाप्रमाणाहृदयमाणानन्त्याविभज्यनिर्दे
श्यते तेषांकेनामात्रापलापः एतदेवप्रत्नोत्तमाह सोपीठप्रसकलवस्तुलेकरेता अस्यपतवत्ररूपप्र
प्रयाने जंगमानतीर्थापीठएनो विस्मयपोतस्कालिनस्थितान् तत्पीठमेवसर्वाधकारममलमद्दान॰
याले कार्यत्वनमाश्रयत्वनत्वात् इत्यनेनसास्वरूपणवापरपर्यायस्यस्वपरेषांजंगमानामसदृशंपीठत्व
मेतत्वम् यत्रपीठस्त्रविस्मयालिंगरूपेदेवःशिवः एवंकर्मेन्द्रियाणिप्राण्यापैनेनकायस्यपीठत्वम् सा
नशाक्तिरूपत्वाल्लिंगसत्त्वलिंगानम् अतश्च यथपत्रांवर्भोनिकेतनत्वात्वानांपीठश्मशानादीनां प्रतिष्ठा
स्थानेदेवानामायतनमिति यथानिजशरीरेप्रतिपत्तिर्भक्तिश्च तथासर्वशरीरगतशरीरेष्व यथानि॰
जशरीरेस्याधिष्ठानाविस्मयआत्मा तथासर्वशरीरांतस्थिस्मयएवैकआत्मा सर्वेकएवोतुरूपात्र॰
षिताकप्रतिविंठः सर्वप्राणिगतोमेतत्मः इत्याविशवेणसर्वत्रलिंगापीठप्रतिपत्तिभावनोयेतिपी १०

ह स्वरूपम् एवमुक्तगतिवृद्धिमनस्काद् आत्मविश्रान्तिनमस्सु विजृम्भते गामककालिशरीररूपिशान्ता विति
वर्तन्तो दृश्यमिगलते एवीहितिन मिशान्तवसन्त भावलक्षणसम स्थिरागतिनास्पृहर्तीयह नेस्वविषयी
भूतभावसंहारः श्मशानम् श्मशानाः प्राणाश्च कालिशरीरे स्पृशन्ति तत्र विश्राम्यन्तीति कालश्मशानं द्वितीयं
श्मशाने समस्तहुतिवकं ज्योतिर्दशगलतीति महासंहारस्थानीयं श्मशानम् विषयस्समरीविदेव्याय
तस्मन्नन्तदेकम् प्राणस्फुरत्ताम्पत्र एवा प्राणेभ्यो उपशमो द्वितीयम् सर्वेहत्तीनां श्रीकालिकावश
उपशम इति तृतीयम् वहिस्तत्करवीरस्वरूपम् अथ तत्र पालस्वरूपम् देहशरीररूपस्तनमपाल
कं प्राणानिरोधाच्चरूपलक्ष नादतनादनादिनरोचालक सोऽहं हृहनवज्ञानविषक्त देहं शरीरं तस्यपा
लकोधिष्ठाता आत्मा यद्वीते इदं शरीरं कौतयते तमिन्यभिधीयते एतद्योयेदतेशाद्भः तवतामिति त
ह्विदः इति तस्य चत्वारो भूमिकाभेदाः यत्र ते भ्रमपद परा रूपास्तिशराभिधाभिरूपलक्ष्यते ताश्चतिस्रो
भूमिकाः अनाहतनादनदनाख्यरूपतीरूपः विकल्पकल्लोलिनतान्मानसव्यापारेणजगत्कलयंचाव
यवीजिजगच्चालकोमध्यमारूपः वनच्छाहि संख्यानां वर्णानां विलक्षणगणा अयोक्तावैखरीरूपइति
निसृणावाचामधिष्ठात्रभूतः तुरीयपरवागरूप आत्मा निषवर्गबलपनस्थानमिति वलवत्तरो वाहिह
पिसकेतनकस्थाने स्त्रीयपरकीयप्रसहृपरवत्तापरः तेजापिपःपीठवंतीष्वजः अथ मेलापमाह
एक एकवाहदेव एककलेशपा पावयतिनविषयमेलाप तत्र तत्र आदिदेवश्रोदशी वहुपीठगतो मेला
पकलाप एकैकावाहदेवी एकैकशोनस्वारस्येन एकैकस्मिन्निजनिजविषये आदिदेवाधिष्ठानेन मे
लापमापादयतीति ईदृशदेवनामाष्टपीठगतानां मेलापः मवष्टयक्रायतीतिद्वादशीभावेनकला

महा. प्र. ११

पीतः अथ यागस्वरूपमाह देवि कालसंकर्षिणि पैतेने यागि महाभैरव उपचारः मनमनममनवक्र श्राकैतत
पानवदैत अथ एउपहरह यदा देवी कालसंकर्षिणी समस्तहूतिग्रस्तमया या महायागो भैरवस्य मतो
मत्पह्रांश्चत्तनाकृत्यप्रददाति ततः प्राणानां परितो वेष्टयित्री निजापर प्राणानां परिवेष्टनमवलम्ब्य
मात्मसात्सम्पादयन याम शृंधतया विश्वविलापिकैति तान्प्राणानापि विलापयती चिन्मात्रप्रकृतिः स
तीपति कुलेश्वरमतः समाकलया कुलीभूतानां चिन्मात्रमात्मानं तस्मै भैरवायोपहारीकरोतीति
स्थलसत्क्रमपरेह्ण यामध्ययागः सामरस्यमृङ्क्षेयम् तथा च श्रीराजिकायां भुक्ता विश्वमशेषं तस्मि
नयदागतः कुलेशानः देव्यानदास्वदेहस्थकरणैर्निवेदितः कुलाधिपमेरिति तांश्च वरानिवेद्य श्रीकुली
भूमात्मानं यदा वा गारुपं समरसीभावयतीश्चपहारार्थः एवमयं भगवत्यालेयामपरयः मनस्त्वंकृत स
नः प्राणानां समर्पणादाकुलीभावेनात्मनः सामरस्येन पञ्चवक्त्रप्राशनो यागो विहितः ॥ एतदेवान्य
मध्येनिरायति ॥ पीठमहाश्मशाने महावीरो पंचवाहकमुद्रामहितामु भवनिध्यानदक्षुविमर्शोपत्र
मश्रुतनाभाविनपरमाश्रुः ॥ इत्यं पीठाद्यष्टमहार्थः महार्थसंप्रदायमात्रशरीरोल्लेखः ॥ पंचवा
ह्रोमहाक्रमगार्भितत्वात्तदृष्ट्यार्थरूपो वा महाक्रमो महार्थो ज्ञेयः तेनालोकयात्रायापीठवेन तथानिर्वे
णदशायां विश्रामभावेन निरूपाधिवामेशीन्द्रियेणायापि महाक्रमेणावेति एषएवमहार्थो विभज्य प्र
कटेन श्रुत्वर्षप्रकारेणास्थितः परमार्थं तेन संभावनीयः वस्तुतस्तु पीठचक्रादारभ्य समयाति पर्यन्ते समेव
मात्रास्य तमहार्थे एवं वस्तुमात्रावशेषा भवतीति निभाव्य तेनात्र फल्गुसारभावः कश्चित् इति पीठच
क्रस्वरूपम् ॥ चतुर्थ उदयः ४ ॐ अथ वामेश्यादिसंप्रदायः प्रकाश्यते यत्रायं सर्वोऽपि हेतोपक्रमः ॥ श्री ११

रुदेश्च चक्रकमकाणियेदेवतः श्रेतरभाव एवं एवकिते यावेनतीवस्तुइसएकत यन्याहस्थितन्यात्त
गुरुक्रमस्य गुरुक्रमादेवताक्रमश्च सर्वथापि इष्टानां तयोर्योग्यत भवति देवताक्रमस्य तदेवताक्रम
एवयथोनरसंतभवति व्याप्यव्यापकभावस्यैवरूपत्वात् गुरुतदेवयोर्मध्यादेकैकादेवताउनवोन
वमपिइष्टान्भावेनाननतामतेतरोव्याप्यहृदशनास्थितिमवबध्नाति तेनयाकाचिदेककादेवताय
नोयतश्चक्रमध्याद्उपास्यते सासाउपासिता सतीभावितस्वपर्यन्तदेवीवर्नदधिष्टातनफलदाभव
तीतिव्याप्तिफलम् यथान्नीवङेशुलकशोपिपीतात्स्वयापानफलं तद्क्रमम् प्रादेशापिब्रह्मणः
सर्वव्यापमनतिक्रान्तश्चाविकल्प्यस्थिति पीठचक्रादि धामस्थाः शाकिन्यश्च क्रमनायिकाः वामेश्वरः
क्रमदेव्यश्चव्यापिकाः स्वयथोत्तरम् व्याप्तिक्रमेणावरणशुद्धतामिर्यथा यथास्थितिर्व्याप्तिः पीठ
चक्रेपञ्चधैवविधीयते त्रिधामस्थाश्च तिसृभिर्लिङ्गैः शाकिनीगणः ह्रम्येचक्रेश्वरीव्याप्याके
मध्येदेवताद्दृशा क्रमार्थस्य क्रमार्थान व्यापकाः स्वयथोत्तरम् इति व्याप्तिविवरगोयवास
नःसर्वगोचरः एकोकादेवताउतमायत्ववर्तिन्या यत्रवर्तिन्या देवतायाश्रुतभविनशक्त्यात्मना
नव्याप्तिरूपत्वापि इष्टानेक रूपावर्तते एवमेकामेकाव्याप्तिःतदन्यात तरूपादेवताः शाक्तिरूपत्वा
धिष्टायकेनेतेशतमहेश्वरीतातरव्यारधिष्टाददेवतेवाखडेनेकतद्दर्शनेनाव्युवारडितवतोनेकत
त्तुलकरूढणमात्रेणानेकैःपिपासुभिर्यतोयतः श्रान्तस्सांद्रात्रवते ततस्तत्रतज्जातितनमनोहारि
णाशीतेनस्पर्शनाह्लादेकनरूपेणाश्चर्येशतेनस्वयामुमेनास्वादेनदिव्यसुरभिणामोदेनसर्व
शायंवीर्द्रियाप्रीणनरूपं जनयतीति एवंव्याप्तिविशेषाः तथाचप्रथमतःपीठचक्रस्यतावत्

मह.
प्र.
१२
12

पीठाद्याः पंच श्मशानानि क्षेत्रपालमेलापयोगाः। भूतैः पंचभिः पृथिव्याद्यैः शक्तिरूपेणाधिष्ठितः इति तेषां।
यामक्रमः तथा समस्तेनाहेरणानक्कालाभिः श्रीरौद्रीवामाज्येष्ठाम्बिकाभिः इति पंचभिर्वर्णक्रमः
तथा च सिद्धस्य स्वभाषिते पार्थिवरूपतां तेजस्तत्कालकस्य इति सोमवर्णक्रमः तथा रौद्रीश्यामादिभिः
क्रमेण संवित्स्वरूपतया व्याप्तिं करोतीति तेषां पीठादीनां संवित्क्रमः तथा पंचपिण्डार्णैः मकाराद्यैः स्वो
तेविति मात्रीव्याप्तिः तथा च कुलस्वैर्व्यापकम् कुलपीठं तेषामादिवर्णपंचपिण्डस्वरूपर्णव्यपदेश्यमाव
लाभासकरूपायाः ब्रह्मायाभिमतसंविदः समासृष्ट्यस्तमात्मायतनं शरीरमिति अतश्च कार्य
एवाश्रणवपीठमिति बहिश्च पीठस्य प्राणवाय्वो नाभिसंस्थानस्यापचवेष्टनात् नादरूकारि प्र
णवेन प्रथमोन्मेषवत्त्वात् स्पंदनाम तथा च उड्डियानं एकाराघवमान्नामदेशमप्युल्लासवानुल्ला
स उल्लासोऽर्थत् उड्डियानमिति उड्डियानाख्यो इति वाचकवाच्यव्याप्तिः तथा स्वहृदिस्थितस्य
हारस्याधिष्ठीयतः इत्येते विक्रमः देवीयास्त्वः सकाशात्मेचायक्रमेण निर्गतास्तत्रैव प्रतिष्ठानाः
तस्कृतयस्तदेकजीविता लब्धिश्रान्ता इति निरावरणयामक्रमः अथ वामेश्वरीन्द्रव्याप्तिः एतोप
पंचवाहः यस्य शान्तिस्विकचितस्वामिकाविशेषव्यापकस्य स्थानं नैयत्येनास्ति अपरस्तु प
चवाहः श्रोत्रादिप्रसृतनियतस्थानानियतव्यापारश्च तस्य पंचवाहेति लोकप्रवाहेऽवभासमानानु
रूपव्यापारमेति यदिदानीं बहिर्मिश्रयप्राकेवामेश्वरीवक्रस्वरूपाविष्कारः वामेश्वरीसमागमः।
भाव शुद्धिबुद्धेर्विश्वभावेन इदं किंचित्सद्रियाश्रुतभाव योनकिस्वनिजविषयचर्वयेन ॥ एकापरा।
विपर्यावितशक्तिमहासमस्त्वभावाचित्मात्रशान्तस्वभावा तस्याः किंचिदुच्छूननतानामभावा १२

भावोभयव्यापिका सदसद्व्यपदेशा महाविसर्गपंचमकारणामधिकरणे व्यापिकासंहर्त्री विश्रान्ति
स्थानं महाकुलचारिणी अकुलस्वभावा स्फुरत्तासारशक्तिः तस्याश्च यथास्थितरूपावस्थितिरूवतिनीचा
राचरात्मस्वरूपिणी परावाक्शास्त्ररूपा तीयभूमिकानुपातिनी विसर्गमयी भासते यस्याश्च यं त्रिया
रावक्रमेण शक्तिदयक्रमेण समरीचिविस्फारोदयक्रमेण वकुलगतो लिंगो विस्फारः स च रावक्र
मोव्यक्तो नादतो ये षाडिदश ग्रन्थ्याव्यक्तो हंत स्थानेतो पिण्डकारस्थलकारेण स्यात् समनांतः द्वादश
धाकारमात्ररूपः शाक्तोद्भवः जन्मस्थले मायाख्योग्रन्थिर्जन्मनि पाशवः अस्याविशुद्धस्फुरद्भ
ईश्वरश्च सदाशिव कारणस्यात्मपंचैव ग्रन्थयास्समुदाहृताः ऐंधिकाख्यस्तु योग्रन्थिर्हि मार्गा
त्मनः शिवः तर्धं त्वदीपिकानाम तत्र सैवैव भेदवः नादाख्यस्तु महाग्रन्थिः शक्तिग्रन्थिरतः
परमितिद्वादशग्रन्थिस्थानपरिमितो मरीचिविसरश्च तुर्यतुगात त्रयैर्द्विधा षट्केष्वाण सहितं
केवलेद्वियषट्कमितिद्वादश धात्मरश्मिपतिकरणेश्वरी सप्तपरनिष्ठत्रिशरात्मकः प्रथमसं
स्थाः परिगृहवतिन्याः शक्तिविस्फारः सा चैवमादिदेवी प्रथमो कापरनत्रास्ववत्रविवधेषु द्वादश
स्थानेषु विहृतास्ववैभवस्फारेण हृत्तत्त्वेशव्यापकत्वेन योतमाना तस्मिंश्च कुलगगन पराद्देवीश्व
रेकमेण वक्रे [illegible] क्रमसमुदयक्रमसमरीचिविस्फारात्मककरणेश्वरीचाविष्करोति यत्र कुल
स्मिन्करणेश्वरीरूपव्यक्ततयासमस्तत त्रयव्यापकत्वेन तत्रा सेश्वरीपंचकेसामान्यरूपसर्वव्या
पकं प्रतिपत्तिकालेन क्रमेण विहृतम् तथा च प्रथमोन्मिषितेन यत्तत्व्याप्यसर्वासामीश्वरीव्यापदेशं
स्फारितं तत्द्वादशानां करणेश्वरीणां प्रथमोन्मेषभूमिकामध्यास्ते तथा च खेचरी प्राहवा

महा. प्र. २३

तासां करणेश्वरीणामधिकारस्थानानि सर्वाणि समाक्रमति । ततीयं च मुचरीनाम्नां कतमासामेव करणेश्वरीणां
प्रातिस्विकविषयद्वादशकं कृत्स्नं शोधयित्वा तिष्ठति । तथा च तदर्थं वमेश्वरा भगवती वामेश्वरीरूपा विष-
यभोगप्रत्याहरणस्वभावना सा द्वादशानां प्रातिस्विकविषयप्रत्याहरणभूमिकाः समस्तानेव शोधयन्ती
या सामान्येन व्यापकरूपेण व्याप्नोति । पंचमं वैरोद्रेश्वरीपदाभिहितं वाहिरन्तर्भूतविद्यभूमिकाविवर्तमा-
यच निजस्वरूपमप्रयुक्षितस्वस्वरूपमेवावलंब्य आदिदेवीव्याप्यकेन रूपेण आक्रमति । आदिदेवी च सर्वं व्यापे
कानां निरूपाधि चिन्मात्ररूपाणां वामेश्वरीणां नियन्ते कुलगतं कं चित्स्थितिष्ठानं नास्ति । यस्तु आज्ञाधि-
ष्ठानरूपोपाधिकारविभागव्यवहारस्स उपचारिको वेदितव्यः । तत्र करणेश्वरीपंचकरूपः पंचवाहो
लोके प्रसिद्धः । तेन तत् करणेश्वरीषट्कं ज्ञानशक्तिविवर्तरूपमेकं अपरं च क्रियाशक्तिविवर्तरूपम् । तु तके
रणोद्वेशे द्वादश तत्र ध्यानार्थं त्रयं चक्रं व्यक्तं क्रियते तत्समावर्ण्यते तत्कथं द्वादशमरीचिसंख्याव्य-
वहारः । नियतस्थानप्रतिष्ठितानां हि षोडशादिमरीचयः सव्यापारविधुरा एतद्व्यापारजातं यथाशयाः ता
कथं वामेश्वरीरूपाद्या भवितुमर्हन्ति । यस्तु प्रचुरस्तासां षोडशादिमरीचीनां लोके प्रचारो हि व्यपदेशस्स
तदधिष्ठानात्संभाव्यते । तथा च निखिलमरीचिदेवताचक्रस्याविशेषेण प्रथमं प्रवर्तका व्यापिका
एकैव वामेश्वरी । ततः करणस्थानपतिनायके वमा खेचरीतिका स्वपन व्यपदिष्टा ततोऽपि च नी भूता
विषयग्रामं प्रति प्रधिष्ठानं कृतपादप्रसारिका भूचरी । विषयग्रामं विधायानन्तरं दीक्षया संहारमालि-
लीति । ततोऽनन्तरं हि क्रमप्रवृत्तानां पिष्टानां लोकयात्राव्यापारयन्ती मेदान्तर्घणयाच श्रीघणस्वरूपा रौद्रेश्वरीति
विमलेनैव रूपेण द्योतते । एवं द्वादशानां मध्यादेकैका करणेश्वरी पंचभिः पंचभिर्वामेश्वरीभिः स्तपनि । २३

क्रमेणाधिष्ठीयते इति द्वादशान्तोर्ध्वभूमिकालङ्घ्यन्ते सर्वादिदेव्याप्य एव सर्वः प्रसरो विभावनीयः एकमेके
वर्णाविक्षितिः भाविनिजप्रसरमयक्रमाधेत्यालम्बादिदेवीव्यपदेशा भूमिकाभेदा एव संख्याव द्व्येद
शालिनी तथा भावप्रपञ्चकृतप्राच्यसहजसर्वरूपैव भवति कल्पितस्यास्याः एव सर्वभूमिकासु गोणाग्रख्य
भावः संस्कारमात्रलग्न एव चर्याद्युपाधिभेदाद्भिन्न इव वस्तुतस्तु चिन्मात्रमेवेति तत आदिसंवित्प्रथमवा
मेश्वरीशब्दव्यपदेश्यम् एवमत्र नातिविक्रमस्य विचर्याभूचर्याग्रामकारोऽदृश्यान्तश्च चिन्मात्रस्वभाव एव स्
ग्रन्थेयान्तविमलदर्पणप्रवेककर्तस्तत्रैकस्वभावमेव किं तु ख्यापयमात्मकृतभूमिकाभिर्भिन्नमिव भास
ते वस्तुतस्तु परतरा याचिद्दृविनथासु सत्र सृष्ट्यादिसर्वपञ्चकेतथा वहिर्मरीचिप्रसरेच त्रिशूपिस्थाने वैकं कृ
इचिन्मात्रस्वरूपमेव परामृश्यमानमेकपर्यवसायि स्थितम् तस्या वामेश्वर्याः प्रथमोज्ञानशक्तिप्रस
रो परक्रियाशक्तिगर्भोत्तुड्डीड्य विज्ञृम्भात् उत्क्रमेण द्वितीयस्तु ज्ञानशक्तिगर्भः क्रियाशक्तिप्रसरः
कर्मेन्द्रियविज्ञृम्भादुत्क्रमेण निजनिजविषयानात्मसात्कृत्यावितिष्ठति एतदेव वितन्यद्बालकेना
हं एष्य समेकन्नाभितावामेश्वरी खेचरी करनेनचक्रा विकामिय विषय विषयभजवा गोचरे भुंजेन वाम
कमजवाहस्य दाधाविचपलशैत्रेशरनिष्कलसकलपिशिताकार प्रवेक्त विदपश्ये परमेश्वरवाय
मनयनजन्मी स्वविकार प्रथमस्पन्दायः परत रविक्रूपा देवीत्रयान्नावामेश्वरीति ततो यत्नीभूतः सक
लो लनामाग्रः कलेणेश्वहोविषयानितः खेचरीशब्दव्यपदेश्यः ततोऽपि स्थूलतया हेतेपादप्रसारिको विष
य विषयभजनैः भूचरीशब्दव्यपदेश्यो भवतीति तत्र च स्थानभेदेन विषयविषयमात्मसात् कृत्वा नन्तवे
द्ये रूपभावेन मध्यमां गमिमधामः महारभातिगोव्यपदेश्यो भवति अतवाहिः स्थानसंस्पर्शनेत लोकया

महा. प्र. १५ 14

ज्ञोपारयन्नरौद्रेश्वरीति निष्कलसकलाकारस्पर्शेन निरूप्यते वक्ष्यते तत्र एकेन विश्वसंहरणपरमेश्वरी वायमाहि
वच्छिन्नतामात्ररूपता ग्रसनित्विभूमिप्रसरश्रामिका विषयस्वरूपचेतिनिर्लापिभ्रामिका अविकृतेन वैरूप्येणास्ते
इति तदेवाह उदयकर्णिपीठान पविष्टौ शक्तिचक्रविश्रामगाहये दत्तपादश्रुतरवहिर्द्दिष्टीपरञ्चादेव
तत्रक्रमेय पवर्त्तितास्थानश्रामाविषयावेशवृत्तीयस्तुभावा विश्राकारापि एकता सा मेति तत्क्रमा
दिदेवी पंचधा भेदेन विहृता ग्रा वेदेनापि सेनास्थानेन तत्र प्रधानिष्कलेन सकलेन च विषयप्रतिततत्रमि
स्तुतातः प्रविष्टेन वाकारेणावायमाहिवदतेर्वहिर्व्याप्तिका येन तत इत्युक्तमपि परिगणिते आदिदेवीया
स्तः परास्थाना हृमिरेकोदितातत्रिंद्रियसहितानाडंकविभक्ता रश्मावस्तमा ततक्रमेण द्वादशेन्द्रियव
न्निस्थानेषुपतिता सृष्टिः खेचरी २ अनन्तरं सविषयमवगाहमाना विषयावेशने भूचरी स्थिति स्वभावा ण
तदनु विषयं संहृत्य प्रत्याहृतमात्रप्रकृतिस्वरूपार्थीसंहारस्वभावा ४ ततोऽप्यात्मसात्कृतवि
षयच्छायासंस्कारमात्रेण व्यवस्थिता विषयवासनासुद्धा भाविविषयातुस्पर्शाभासमानेन बहीरूपापिव
हिर्व्याप्तिकालोकयाशोपारयन्तीना नारूपासेव पंचमी घोरारौद्रेश्वरीति पर एतेन गुरुक्रमेणैकैका
स्वानामीयेन रूपेणाभिमता देवता विवर्तमाना मतव्या अथवा हृत्क्रमव्याप्तिः अत्र विश्रान्त्या यामव्याप्ति :
क्लृप्तमनाज्ञः तत्र ब्रह्मस्थाने प्रथमदेवीव्याप्तिः वामस्य कोणेऽवतत्वर्थ देव्यां व्याप्तिः पुनरपि प्रत्याह
व्यामध्यस्थाने पंचमदेव्याः रौद्रेश्वरी व्याप्तिः सर्वाश्च एव आहरसत्रिशरोदेशः इत्यवामेश्वरीभिस्सर्वत्रान्या
वर्णक्रमेणापि हृदीयते इदानीं संविक्रमः आद्यस्पंदेन प्रथमा देवी इन्द्रियमार्गगता द्वितीया विषयभूमि
पतिता तृतीया तद्विषयानात्मसात्कृत्य प्रत्याहृता च चतुर्थी पुनर्मल भ्रमि स्पृष्टा वहिर्व्याप्तिका प्रसेत १५

'''''''कापंचमी इति दंडमुंडक्रमेणासंवित्क्रमः अथासामेव निरावरणाभासक्रमः नानासंविद्
पाणि व्योमनि वमन्ति सृजन्ति या ---- विद्रूपा सा व्योमवामेश्वरी खेचरी भावराशिमनेन चरति या सैव परस्व
रूपा खेचरी परविमर्शभूमौ चरति या सा भूचरी एतच्च सर्वं स्फुरति या मे हृदयति सा महारभेदिनी ग्रादे
ति'''' व्योमवामेश्वरीरूपे महाव्याप्तिनन्दयन्तो यातासौ रौद्रेश्वरीति निरावरणाभासक्रमः सोऽथ याम
प्रवणा हि खेचरीप्रसरः गोचर्यामप्रसरो भूचरीप्रसरः वह्न्यामप्रसरः संहारभक्षिणीप्रसरः स
मस्त यास्तासामपि व्याप्तिर्गता यतो देवीप्रसरो ऽतीत्यामक्रमः इत्थं वामेश्वरीस्वरूपं निरूपितं किमिति गुरु
मैन विभाव्यते उक्तदेवतानेनैति विचारयितुं गुह्यालोके नाह पिद आदिदेवमयं पंचकमध्ये आवहे तथा क्रम
विशेषपंचकं स्वरूपं पंचवाहकं यदत्र कृतिमावह नवतानक्रमं यत्र'' स्वरूप '''' गुरुक्रममुख्यमपरमाथ
अक्रम यच्चोद्भावि पंचवक्त्रेति आदिदेवीस्वरूपं निर्विशेषमेव यदि वामेश्वरीस्वरूपं निश्चितं किमन्यद्रूपेण
देवतारूपेण पूज्यते तदेवं सति भाविक्रमार्थस्वरूपं मे सेव अप्रपंच इति युक्तम् यदि रूपायभूतत्त्वकं
मस्वरूपं तेन वामेश्वरीपंचकस्य प्रतिज्ञायते तदेव तानामेतत्स्वरूपाणि किं किमन्यद्विलक्षणं स्वप
यभूतं रूपं यदनेन गुरुपंचकरूपेणापेयेनोपपद्यते इति वाच्यस्य प्रतिसमाधानं देव'' '' ' सामा'' '
'' '' वस्तुतः एकमादिपीठाद्दिष्टं श्रीनाथस्तु देवगुभाग्यवस्थामेक सैवाखण्डचित्स्वरूपसंपदाद्दे
देशा तत्सैवं स्थैवाभिव्यक्ता पासते इति '''''' इति पंचमसंदयः ।। अथासामेव वामेश्वरीणां मुंडदंड
क्रमेण दमभिधायांतरणक्रमेण ग्रहजेन पात्रक्रममाह शिवपदशान्तिपद अनुभावेनानक्रियाप्रवृत्ता
विशा साक्षु उदितु विदानन्दसमः भावे तच्छातागतानानाउपरिभाप दास्तु नाडिशाउचोरदिशाध्यास्थिव्या

महा
म॰
१५

विपृतिर्दंडश्रमाननाभिमलवलक्ष्ययंजपि उत्पादकश्रुतिरसगोनान प्राणेन्द्रदेवन्द्रभावेन विषयविदावृत्तवर्णो हृ
पातकसिकपद्मकमिपावेन प्रत्नविश्रुभैरुनडएारू तिलकं एवंप्रजनप्रतिष्ठितः पंचवाहक्रमो वितन्यते
नः पातक्रमस्त्वान्तरः एतनवतितः शाक्तिचारश्रुचारप्रपाहस्य भूत इदानीं प्रतिपाद्यते इह हिमलाधारज
न्माधाराभ्यां पर्यायक्रमेणाक्रमेणा वाउदितः परः शाक्तप्रवाहः पवनाधारं प्राप्य स्फुटीभावेन पंचयोर्दया
मार्थेलक्ष्यते कंदादिपविसंप्राप्नुवतनः पवकास्तु प्रमरीविप्रसरे स्वभावेन पतितो एणु शोशे सक्रूपञ्च
पतितः पाशाणभ्यां च तर्थोत्सजति घामाकुः पोस्फरीति सर्वसंभूयनाडिषेडत्रपनया स्थितिभन्नमरीविश
सरः शक्तिदंडे समंशपतनं प्रुवोधारेभकेर्द्दिनासामले स्पृशति ते चैवश्रुन्तेचतष्टपसद्दारभ्रुतेचतक्ष्य
त्रपेश्रमरति तस्मात्प्रदेशात् हिहित्रपेष्ठचतभ्रुष्टकक्रतिरसनाद्राणाद्वेद्रियद्वाराश्रेष्ठकमयानुपतन
नतक्रमेणा बहिर्विषयचर्वणां कृत्वा पातक्रमाक्रमाभ्यामतमरीविभिराक्लिष्यमानो भैरवत्वाप्यते पा
तरहस्येइदानीमयमेवार्थः पदार्थवाक्यार्थक्रमेणायोज्यते घोवपदानमलाधारात्तस्याशाक्तपदाजन्मा
धारान्मरीविविशेषयेत्रुत्पद्यंते तेपवनाधारं प्राप्य स्फुटीभवन्तः कंदेनाभौस्पर्शप्रसरं सर्वतो एशः त
रंतइतिचत्रुष्टानावशिष्यते उर्ध्वंतस्त्वप्रथमं शक्तिदंडेपतंतीतिप्रथमोयेचतस्रणां वडीद्रियमरीची
नोपातः अनंतरं नाडिषणऽवलनयादेहाश्रयेणऽर्ध्वं संचरस्थानं प्राप्य नासामले भ्रुवोधारे भस्थाने
वेत्नष्टथस्थाने सममेकप्रवाहणाद्वितीयपातं क्रुमाद्वियाद्वियासत्रिविष्ठात्तद्वाराणां समाविप्रणय
नेनेत्रगोलकद्वयं श्रोत्रपात्रद्वयं रसनाप्रवाहद्वयं नासापुटद्वयं चेति अंतस्थानसन्निवेशानिविष्टा
तत्रविषोसार्थमत्नीयपातोभिनिपमानिजनिजविषयानधिष्ठायसर्वतः समाक्लिष्टभैरवं क्रमा १५

महा.
प्र.
१९
18

चक्रेऽवदिवादशमनाडिषोडशकप्रसरेणायामक्रमः। पिंडस्थे महाचक्रे षोडशकव्याप्त्या वर्णक्रमः। उड्डिकमात
मनः सषोडशप्रसरविततक्रमः इत्यानंदचक्रव्याप्तिः ततश्चक्रे वाहनाडिदशकोपक्लान्तक्रमेण समक
प्रसरेण समदशयायामक्रमः आदिवर्णाधिष्ठितकायाः कायपर्यंतसमदशधा प्रसरतो वर्णक्रमः
वस्यपर्यवसानभूमिका वाग्यामपराद्वयलीभूता शक्तिर्विमर्शात्मिका वाच्यमयामहानुभूयमानाः सप्तदशीवर्णवि
ततक्रमः एतद्धि ग्रोचरूपं चक्रत्रयं समस्यो ह्यपदार्थमार्थीयामवर्णासविततक्रमतां नातिक्रामति य
तो नाम रूपमयं विश्वं विश्वातः पातीपदार्थसार्थीनाम रूपमयपवनाम रूपायामवर्णपर्यायतातु
पराश्रुते: इति सर्वपदार्थायामवर्णमयतां तनोति स चिदालंबनत्वेन विश्वप्रसरमाप्तिलमते विहा
नः पातीपदार्थवर्गः सर्वथा सर्वविदालंबनः सत्त्वात्तिर्भवति इति यामवर्णसंविततक्रमातः पातिन:
सर्वे भावा इति सिद्धम् पंचवाहत्रयमेवामीषां चक्रे सर्ववर्णासंविद्धामक्रमाश्रविभागेन मयूराण्डरस
वन्निपिंडिताः स्थिताः ततः प्रकाशानंदस्मृतिक्रमेण किंचिदुन्मेषोन्मीलिताः स्फुटविभागास्तु हेक्रमो
वर्णक्रमस्य महाक्रमो संविततकस भासा क्रमायामक्रमस्य दृश्यते: इति वस्तुमानवाकार्थ्यावस्था
यामेव प्रकाशनेदमंतिचक्रे सृष्टिस्थितिसंहारानाख्यवयस्यसंविताः नत्र कथं वर्णमायामा सृष्टि
रूपा मास्थिति विति विपर्ययप्रवलस्याते यतः सृष्टिरेव सस्थितिश्च संसारीति संप्रदायपारमार्थ्यम्
सत्यं तु दयक्रमाश्रयं हृनतः विलापनक्रमेणाणावादपि दृश्यते: इति संप्रदायभेदेन व्याख्यानविशे
षः स्थाने स्थाने दृश्यते तथा चार्कप्रकाशेन रश्मयः प्रकाश्यन्ते यच्छ्रुतिः सूर्याद्वा इदं सोमं नवकं
प्रविशंतीति तथा रश्मिरणवावामिश्रुतया प्रजनयतीति ननु केदृगतमनलज्योतिः कुलेसहा १९

नमस्ति सोमादिव तेजोलालताणिकमारोपितम् सत्यं तदपि विमर्शकाशेन प्रकाशमानं मनाग्मनागुत्तिलभ
ते अन्यथानुत्थितकल्पं भवति तथैवेत्तस्यापि प्रकाशस्य स्वयं एव कारणम् यतः प्रमाता मेरुर्वेव सिम
शेषणाव मतिचेद्रमाः प्रमाणां वस्ते यस्मात्प्रमावस्था ततः सूर्यः तथा सलिलमयी शशि निरवेदीधित।
यानि पतितानास्ती सोनेशाम् तदपि निर्दग्धेनेन्दरवामिता ईवमेदिवसान्तविति सोमसूर्याख्यायेनर।
शिमवत्ते यच्छीसात्र: यस्मिन्सोमः सूर्यापिन्नवेदनंद्दपीयमानः क्षीणाः क्षीणाः प्रविशन्ति एतो व।
धनेवापि भूयः यस्मिन्नेवाग्नौ उनिसर्वाकारवद्भातिचाध्रुतस्यजोशोयस्त्रमसिते मंडलस्यापये
इति प्रश्नोमीन इति सोमवह्नयः प्रकाशकाः सच प्रथमनिर्दिष्टोयोगपः एवं प्रकाशवाचत्रुत्मा
प्रकाशकत्वस्यं: प्रकाशस्वभाव: प्रकाशान्तरयानस्य विमर्शस्याद: प्रसरश्चानेदवेके तदस्मज्ञानत्या
सोवाह्निः सातिवक्रगतः स्थाने स्थाने भविष्यति तथा शिवशक्तिनरव्यवहारे शिवव्योमः प्रकाशो
व्योमः प्रकाशो रविः शक्तिव्योमाविमर्शइन्दुः एवं शिवविद्यासत्वपव्यवहारे शिवप्रकाशात्मकः स्वयंः
विद्यावानेरिन्दुः एवमिदंज्ञानज्ञः अतत्तोत्ता भविकल्प्योकल्पो ज्ञानस्य एवं सिद्धस्य प्रका
शपर्यायस्याविकल्पस्येन्दुः प्रसरः सर्वेद्यानुयायी भवति सोवप्रकाशात्मकः पश्चाद्वीन्दुश्चानंदप्रस
रः प्राणो हि सूर्य अपानश्चेन्द्रमाः दिनं सूर्यो रात्रिश्चेन्दुः पिंगला सूर्यः इडा चेन्द्रमाः इति एवं निर्दिष्टस्य
ख्यास्योपि एवसूर्य प्रसरमवरूढि अवताराननेत्तरेवाह्यनिरामायः अवतीर्णो हि स्थितिमानने तरेकार्य
कृद्भवति क्रियाहि स्वतीयकल्पानि हिमांशोहारेणवाह्निव्योमस्तिवक्रगता स्वरूपपवस्तनीतिस्।
हि त्रयं प्रथमतः प्रकाशचक्रमेव भवितुमर्हति इत्येवं ज्ञाकमेणापरमार्थेयेणानुकं धाना: सर्वेसमत्वे

मह॰ प्रदाया यथाव्यवस्थाख्यमानोल्लेख्यानया प्रतिष्ठालभंते संख्याभेदनियमस्जनक्रमस्य सर्वप्रकारस्य परिहार्यत्व।
प्र॰ ति समर्थितमेतत् ॥ इति महानयप्रकाशे षष्ठ उदयः ॥ अथ वेदक्रमस्योपक्रमते शाकिनपीठचक्रस्य कुनाये
१७ क उत्तरगारसिंहासनसाक्षाद्भावेन मंगलस्य सतां गालक नमस्या विंदवक्रम् आचाक हेदवक्राचारेन म
17 स्वामीत्यन्वयः आचारो हि क्रियास्वभावो नीरूपः आचारकर्तारं ह्यवारूपमालिपतीति शाकिनीनां नमस्का
रः पर्यवस्यतीति कोसावाचार इत्युच्यते आदौ भगवतो आधाराधारणस्य ततक्रमकेपंचकनिविष्टा देव
ताः सृज्यंते इत्ययं महोद्यः तदनुसिद्धो च भगवत्याः सृजनमितिपत्तद्यस्य शीघ्राचारः किं कृतेत्यत
आह तामेव ममता प्रत्यस्तमयहेतुः श्रीमंगलाभावयित्वा तोरिविध्यानहि शाकिनीति अथ कलोङ्कूतप
विय शाकिनीचक्रे इयमेकैव नायिका उत्तरगृहे सिंहासनस्य प्रधानत्वेनाधितिष्ठतीति एष्यभावेनवृत्ताः
अथ व्याप्य वधामवर्णसंवित्क्रमः धामवर्णक्रमो हि वाच्यवाचकभावेन शाह्यार्थेगमानामरूपवे
वरूपो विश्वव्यापको सर्वेषां परिहार्यो तयोश्च प्रसररूपयोर्द्वयोरपि ह्यानातारतोयः प्रमातारूपः संवे
तक्रमः संवित्क्रमेण विना धामवर्णक्रमो स्थिताव्यवस्थितकल्पत्वेनोहि सङ्केतास्तेषां संवित्क्रमे
ण व्यवस्थाप्येत इति सर्वेषां धामवर्णसंविदां क्रमः प्रथास्यतत्वस्यापरिहार्यत्वं तत्स्वसंवित्क्रमः सृ।
ष्टाय तावव्यवस्थापयिता व्यापकः संहर्ता विश्रामस्थानं इत्येतावति स्वतंत्रे समाप्तिमास्य विश्वाव
स्पदरूपस्य यमथा मसंगलादेव्याधाराक्रमः पंचपिण्डवाच्यमेतितत्र्यावर्णक्रमः पिंडक्रमस्पंदनिक
पाधिसंवित्तस्याः प्रतिष्ठास्थानमिति संवित्क्रमः अनेन तत्र तानि वर्णाणि परमाकाशरूपाणीति निगाव।
णाधामक्रमः प्रथमे ह्याद्योग्रक्रमः सवहेदक्रमः क्रमसद्भावो हि संविल्लासपरिस्ः सहरति । १७

देशेन यथास्थितोपदेशपारंपर्येण लभ्यते पंचमुद्रावलितोयासि संकेतेन ईदृशीमेशी संकेतक ज्ञानसि
द्धेरीदृशो कस्याकिन परिपाटी अविधिज्ञ पकाले पंचमुद्रावलितो यासि संख्याहि परिगणित्येत्यर्थः क
थमित्याह ज्ञानसिद्धेत्यादि ज्ञानसिद्धा गौरी खेचरीकरंकिणीति मेधसिद्धा श्यामकीर्त्तौ पनीति मेलापसि
द्धा भूचरीभैरवीति शाक्तसिद्धा डाखेचरीलेलिहानेति शाम्भसिद्धाः वामेश्वरी खेचरी मुद्रेति परिपाल्या
नेन पंचभौतिकं शरीरं परमाकाशे यावि श्रामयति सा करंकिणीति ज्ञानसिद्धानां मुद्रा चक्रविशान्ति
नाविकं सोऽत्र वपुषि या क्रोडीकरोति सा क्रोधिनीति मेघसिद्धानां मुद्रा लेभमदावरति या सा खेचरी
शां भवसिद्धा मुद्रा षोडश ज्ञानदा व मंत्र चमेच वीहिं वा दिमेलाप उदय ग्रहशक्ती शंभुकं मया सद
वो चोरस्वीनकं लाप पंचानां मुद्रे देवी भेदाना मुद्रेशवाक्यमिदम् इतिपंचमुद्रेति षोडशवर्तेतिव द्धा
म्भोशाकिनी चक्रपीठका वृषः अथवेयमत्र क्रमणी मृतकेति ज्ञानरूपेति व द्धाम्भो ज्ञानसिद्धास्वरूपो
पदेशः बिन्दुशिरेरिमकेन मेघसिद्धास्वरूपोपदेशः ह्रीस्वदीर्घ इति परिणामेद इति शक्तिविद इति वत्रि
भि मेलापसिद्धास्वरूपोपदेशः सप्तमग्रहस इति प्रकाशपीठ इति कलपमा इति वेदाने इति प्रम
कल इति वपत्रभिः शाक्तसिद्धास्वरूपोपदेशः प्रमसक इति ज्ञानक्रिया इति च द्धाम्भोशांभवसिद्धास्व
रूपोपदेशः वामेश्वर इति शहपीठ इति शादिवस इति मातृक इति व ह्यभिस्थे देवस्वरूपनिर्णय इति समदृशा
भिः सह विशति वा कार्य्यः संपन्नः एतद्वत एव गवा कार्यैर्योजयति श्रितकमिस स्मृतकरा नुरवि मुद्रा
२८ गन्नाद्यसद्य गन्तावेतन तनद्भो विभिषाद शमस्वदेवीन सदाय स्ननकलतकावस्य चरणेन शाक्तो मालि
पीतो शाक्त हृदय एव शौ पिंगलदेर्मोर्त्ती नादविन्दु स्वदीर्घो इहलसकेतकः स्वन इति मिश्र सदीर्घेन इति
स्वतके ह्रस्वतो वेस्व वामिमिश्रे दीर्घयो ने पंचभिः स्वनकैः स्वन ना वैः पंचभिरितिपंचदशभिः नावैः मुद्राः षोडश्याः

म.प्र.
प.
१८
१८

आचार्यपञ्चकोटिहृदयस्य श्रीचान्द्रीप्रोक्तकलानां क्रमशो द्वावर्णाय यो नित्यषोडशा इति षोडशया तत्त्ववेदो योऽज्ञानमार्गः तासां
चतावदेव यः सा नित्या पितरि णत्वेन प्रदेन सहजेन शाक्तदर्पणस्वरूपे वीतो ब्रह्मविज्ञानादेव ब्रह्मवनवी भवति यतः तदेकाद
यानइ पुत्रापात्रस्य भावे अस्य मध्य ग्रन्थपात्र ज्ञाकविपेत्रु ...... अत्र भावे पवित्र रतश्रीमुपह्नत आधारादिषु षोडश
पः प्रभावेन नित्याश्रीमिव शोधनज्ञानेन यथा योगेन ज्ञानेन तथा चैवं देवेन पोषणं करणं श्रेयोल्पपरतेवनाणवे
नित्यविधानज्ञानमपि युक्तावधारः यदायामः परं परमपश्यन्ति नराः पश्यन्ति तथा देवं मध्यगतं योगी सर्वं जानाति सर्वदा
ति अत्र अनेन चक्रस्य गतस्य मध्ये तत्त्वविधिपरिज्ञाने आदिवर्णमेवाविभक्तः षोडशस्वर नयाविभूतः सर्वत्र स्वभावोऽन्तराभेदज्ञानवी
जभावेन व्यापको भवति उद्धारे षोडशात्मकेऽस्य एव विवर्तेन सर्वत्र देहकर्मादि विषये श्रमणस्य स्वरूपं षोडशी भावनाया लक्षणं तत्र
कलाः स्वर्णाभूता समस्तशाककल्पना शून्या निरूपयोग्या षोडशपदार्थी भवति सर्वाश्रितेन सामरस्यमापद्यते । अथ मन्त्रसिद्धस्वरूपं विद
क्रिया पूर्वस्य प्रकृष्टमिति तन्त्रगाननमश्रुतम् मन्त्रावकारी स्वर्गरूपं हृदयेऽक्षयं तवीन कादेयोभोनाश्वतविशतिवर्णात्मक
रूपमत्र न मापद्यते इति शाक्तानि रासायनं सम्प्रदायं विदुः आत्मवैष्णवी यमिनामालक्षणात्मस्त्रामन्त्रेन नाभाष्यन्त इति सविड्कालाकृतिमाप्त
योनीनामुद्दानमार्गाणामागारिणीनामप्रमाणापतिः तमेव त्रैवेदं सम्प्रदायान्तरं यथार्थं प्रकृष्टमेवा पुत्रसिता अत्र स्वर्णविंशतिर्वाक्षरा
नित्यत्वाति तासां शाकिनी नो सिद्धान्ति भवेन्नोति अनुमानतत्त्वसिद्धिः तेन मन्त्रगणाः दण्डादीभावेऽपि शुद्धस्वरूपमेव गम्यते इतिदण्डा
वोपि गुरुशाक्तपथ्यमेव सायी एव भवति यतो गणानोप्यशान्तात्वेव पृथिव्यकलत्रयस्योपशमः इति मन्त्रसिद्धाः अथ मेलापसिद्धाः इसदीव हल
प्रवृह लसे नीपकिति इकारादीया दीन् द्वादश मेलो मात्रुरेनो योतिबीजप्रसरस्याधीन वक्ष्यमाणवाकाम्यासद्भवाकत्रयेण मेलापसि
द्धानां मेलापो द्वादशधा यत्र मातृकावर्णानामनुस्वारान्त ऋपञ्चमेव प्रथमप्रकारस्यापि रूपो मेलापः शिवश्रायणम् शिवायतनं देवेद्र
यथावादेशः इलामलाच परस्मान्त्रिसंहितेति संधिरूपो मेलापः भगवान् प्रथम भगवान्यमिति द्वितीयः इलामेव पूर्वपरगणाम
धिः भगवान् नराम्यः भगवान्नगमश्रुतिनियहलसञ्ज्ञीतित्रितीयः अथयकिति इति प्रकृतिभावः अविकृतापि विहृतः स्वराः
प्रकृतिभावरूपः यथा अग्रपीहि इन्द्रपश्यशतिवनस्थः इति कृष्णनामिकादीनां यकारादिभिर्विकृतिभिः इन्द्रो गावेति स्था
मा देशलतयाः सपिमेलापः पञ्चममत्रस्यादि अत्रैव कारादयश्च द्वौ तस्याङ्गपोऽसौ धियो विवर्तेन पुनरस्य पदावस्थायां प्राकृपणाव

द्वितीय इति प्रकाशः परिणामः पंचमः प्रकाशकलाः

ककारादियोनेः स्वरान्तरसंयोगेन वियोजनमात्ररूपः शाणदस्वरवर्जितद्वादशमात्रणोभ्यामन्याककाकिकीत्या
दि तथा हलामेव संयोगात्तत्तणणार्द्धेवक्रादीनायोनीनां क्क क्ष क्त क क्य क्ल क्ङ क्व क्त्र क्व क्ष त्तकारामानामेव द्वा
दशानां यमलीभूतद्वादशमात्राभ्यामपि संयोगरूपो मेलापः षष्ठः तथा अक्षरेणाक्षकारेणापि द्वादशानां वी
जानां अः कारपर्यन्तानां तथा योनीनां ककारादित्वान्तेषु त्रिशतानामिति भयतएकोनपञ्चाशतां गर्भीभावे
नान्तरधिष्ठानेन सर्वव्यापकत्वेन कादावण्डे इत्यादिमात्रकोक्तारूपः संयोनिर्बीजानामस्वराधीनः सप्तमः ॥
अथ सम्प्रसारणरूपस्यान्यादेशलक्षणो मेलापमाह ॥ परिणामस्यादीर्घभावे यानीसम्प्रादेशयपरस्तत
शतशो विषत्वेन मन भावे सम्प्रसरो गोप्यमस्थत ॥ यादयश्चत्वारो न स्वारूपार्द्धकारादित्वेन स्वरूपेण परि
णमन्ति सत्वस्यानिना मादेशरूपः परिणामः प्रकृष्टः प्राग्रूपप्रत्यापेरभावात् एवं शाक्तयो यकाराद्याः
शिवेइकारादिरूपेयानयोर्व्यञ्जनानि बीजभावेन सम्प्रसारणाख्यायां परिणमन्तीति वत्वारिमहाभूतानि वे
वर्णन्ते यथा इग्यणः स्थाने उक्तः इत्यादि इग्यणः सम्प्रसारणमिति परिभाषितत्वादेवमित्यष्टमो मेलापः अथ
सविद्यामक्रमेणाभेलापः अक्रविद्यामामरस्यप्रकालापे पिण्डवाहनशेषहमेलाप पतिविश्वोत्रिगुविषु
मपलापे अक्रशघोहाद्यराक्किविलाप ॥ एकतावाञ्छिवशक्तिसामरस्यप्रकाशविमर्शरूपोणस्सद्वजं
सर्वव्यापकं तदप्यकलापसर्वोपशक्तोसम्याम यथ अस्यआद्यत्तरस्याकलोऽविमात्रिशवरणानिष्कला
स्ताभिः परेद्वाणांनिरावरणीभावएवैमकः सदानुसंधेयः तस्मिन्नतिद्वितीयश्चमहासंहारः द्वादशमरीचो
नांशुपञ्चयोदशोप्रवेशलक्षणः ततोयस्मृष्ट्यवस्थक निजविषयप्रतिमेलापनतन्मयीभावेनतित्रियामे
विक्रमेण अन्यश्चतुर्थः शक्तेरनलपवनवलनयामथ्यमार्गोदितायाः मायाविपाशवन्ध्यविश्रुहरेस्यारमद

म.हा. शिव इत्यकारोमिकारोवेन्दवनादाव्यशक्तिरूपग्रंथिद्वादशकेन समस्तस्पर्शभेदसंख्यातेन यामक्रमेणाला
१५ पोद्देशः इति वर्णमेविकासमयस्यशिवशक्तिमेलापवशेषोजगतः समवायात्मामेलाप इति मेलाप-
19 सिद्धान्तरूपोपदेशः इति महानयप्रकाशेममउदयः ॥ अथशाक्तसिद्धान्तरूपोपदेशोपक्रमिताह ॥
सतमग्रहमवरगयाजी शौजींचोरचोषमहाचोष शातादेवीभजनसमाजी संहतिवमकसपूरिपोष ॥
अकारान्ताभानावर्णाः पूर्वनिरुक्ताः मकारस्यसर्वशोद्धात्मनारूपेसत्रिपञ्चायापकारोऽन्तरङ्गः इत्येककस्या
वहपताधामवसानेविन्दुरूपतानियोजितः यतःप्राणस्यबीजभूतस्याकारस्यापगमाद्दवशोमकारः अ``
``` स्यते इति पूर्वमुक्तोतः यादयश्च मेलापाङ्गत्वेनपरिणामापरिणामरूपतयानिरूपिताः शा``यश्च
योःवर्णाअघोषाः हकारश्च महाघोषः एवमेतेयादयः शादयश्च वर्गद्वयस्याः शाक्ताभिर्देवीभिर्योज्याः ए-
तेन द्वाणीपासनया शाक्तधामासाद्यते महाखवर्गाश्चतकारः स्वतश्च [illegible] नादत्ववर्णपोषदत्ववर्णपोष-
णौनाभिलक्ष्यति इति शाक्तसिद्धान्तवर्णक्रमः अथ समस्तधामक्रमः ॥ अकापीठाशाकिनपमारि अह
रूपवपदीशेन उदउभनिकृपिअथावमरि थानथानविथसुपरिशेन जलपस्साकन्दानाभिसरा उदव
हाऊ`` दपासिद्ध ममसवद्रतानअपसरा बिंदुशाणअथपसरसासिद्ध ॥ अालकं ॥ एवंपीठजागाकि-
नीग्रहभोश्रेयः अहंसात्मामापन्ना उच्चारोघन्तस्थानेविश्राममाकारयति नातिवृस्तामष्टो यतोजन्माधा
रात्कन्दानलपरिसरात्प्राभितलिमाश्रोत्रवाहो उदयोवसानेविश्राम्यति हृत्कवाटोनः तथावक्त्रालोः
स्थितिरूपउच्चारोगति निरोधेनप्राणानामनुच्चायःप्रसरणेनविश्रमः बिन्दुचक्रमूर्धवक्त्रयोश्चस्थितिक-
लायोपवेशनेनोदयःसेयोगातिसमरहः अथोगम्यकलप्रवेशेननदाप्यायनेनसमस्तहृदःपरस्थानेविश्रामा
```

न उक्तार्थमेव विभज्याह वेदाने लम्बिकास्थाने आज्ञाविकासे विश्रमबिंदु नाभौ पावकशक्तिपथाने मा
वासीतेनकलिविंदुविलीयदा स्थितिः तदा ऊर्ध्वस्य वेदस्थानाशाग्निर्भवतीति विशेषः वेदेशायामप्रकाशः
आज्ञाविकाशेनच विश्रमविंदुस्तत्सामान्यः सोदेशायामप्रकाशविशेषः नाभौजाठरस्याग्नेः पाचकत्वमुष्म
णास्तमस्तकयाश्यामावपि साटेशयवहन्नपाकस्यसम्भवादितिवाच्यः एवंत्रियामक्रमः कलेस्तमस्तवेन्दवक
लानुप्रत्यमयश्चक्रमम् आमावास्येन पर्वणीतिनिवासयामक्रमः संविक्रममाह अमाकलामनेआनुपरा
वेन सेतवंधमार्गेपविशेन अस्थितदग्धवंदगलावेन शान्ताकुलदेवीपरिशेत ॥ विन्दोः कवाटतत्ताडाऊका
यपश्चाङ्गागस्यसेन मार्गेणाशविशपरास्थानेविश्राममेवमष्टावष्टदिनाः आनन्दस्वरूपस्य सर्वतः कुलपि
ण्डस्यजीवनमत्यया अमयाकलया आनुवर्तीत्यर्थः इति शाम्भवानां संविक्रमः यतो ऽष्टभिरष्टुदयेश्चन्द्रस्य च
द्रावणं भवति सचपरतः कुलपिण्डस्यात्मनः परानेत्वमन्त्कारायपर्यवस्यतीति शाम्भवसिद्धास्वरूप अ
थ शाम्भवसिद्धाः ॥ अस्मत्कुजनमेघुरञ्जीजि गाङ्वामजेठाअस्वत चाकलुअपवन्नुसपीजि शाम्भवप
शामदशावेष्मेन येथवास्वरः कलाभदेनेवतथीसंधीयते गाङ्गादिभिश्चनमस्पतिस्तथाः स्वर्णाः तकारः
सहाराणीश्च तत्कुलः ककारषकारावादविमर्शनोयैर्विभज्यते कथमित्याह शाम्भवीः प्रथमदशाः कस्मि
दाविदार्यान्तः प्रवेशेति शाम्भवसिद्धानां वर्णक्रमः अथ संविक्रमः मनाक्रियास्मीन् विलापकाशिवशक्ती
आपाकवलीनआनन्दमग्न बोधसगासरूप शाम्भवसिद्धाक वल्लुवल्लेन स्नानक्रियाप्रसराणां द्वादशगता
नांसमस्तमसर्वासामेकत्रतामेव विलापिकेति वक्रवचनसामर्थ्याज्ञातेन एकैकशो द्विहन्ति विलापः सदा सर्व
जनीनः तिन्नयोगात्मामेवसमस्त विलापोक्तिविंयं बाह्यविषयाणां विलापात् तथा शिवशक्त्यात्मनां प्राणाप

म.हा. नयोरात्मनश्च विकल्पकल्पामानानां मकल्पेनेनाशाणाश्रमेो प्रथमस्तमयात् तथाः नदस्यपरस्यविमर्शस्य
विलापने वीर्थकमात्रभूमिकायामावेशाइत्यर्थः ग्रवमानेवनर्थभूमिकायांचबोधस्यापिपरस्ययामः एभिः
२ कवलेश्च तथाशाम्भवसिद्धाः सिद्धिभाजो भवन्तीति तिनासां सेविक्रमः श्वेशाश्च यामक्रमः इति शाम्भवसिद्धास्व
20 रूपम् एवमेभिलुद्धदितचलष:स्वलत्तणाविषयम् यदालोचनात्मानेतज्ञानसिद्धानांत्माने इदमित्यंप्रति
स्य किंनिस्यमितिय:परामर्श: सएवमन्त्रसिद्धानां मेत्र: वेद्यवेदकसामरस्ये मेलापसिद्धानां मेलापः मात्
मानमेयात्मा विभागोयत्रसिद्धाश्चिरालति तदासादनरूप: शाक्तक्रमः शाक्तसिद्धानां विश्रामः सोपियाति
परेयाम्नस्तमितिन च्चाम्भवसिद्धानाधाम किंच ज्ञानसिद्धिभाजोदेवतात्मानस्य पराकाष्ठाप्राप्त्या मन्त्रसि
द्धिभाजश्च मन्त्रसिद्धे: पराकाष्ठाप्राप्त्या मेलापसिद्धिभाजश्च मेलापफलविश्रान्ते: पराकाष्ठाप्राप्त्या शाक्त
सिद्धाश्च शाक्तोदयस्य शांतभूमिकावलम्बनतकाष्ठाप्रामदशायांशाम्भवसिद्धाश्च ग्रलङ्कासहानिपर्यन्तभूमिका
संस्पर्शनैकस्मिन्नेव धाम्नि समम् एककालमेव विश्रान्तिमत्वमामेवापद्यन्ते ॥ ग्रष्टमउदय: ॥ ग्रथमकारदे
वताया: पंचषष्टित्मतामपाकतमाह वामेश्वपंचवाहतने सिष्टाणामूलाग्नविभाग मंगलपंचहृदक
मेनरतने साग्रकैरूपापानिमित्रोय उक्तवद्दामस्वरीभि: पंचभिर्विभागेनापिषष्टितादादशात्मनय: षष्टितामा
पद्यन्ते मूलजामित्तस्हष्टादिभिश्चतसृभि: सहचतष्षष्टिर्भवन्तीति मकारदेवीपंचषष्टितमाकथंतत्राभ
वति साहिमेदावमतिक्रम्याभिन्नासिद्धिरूपापने ग्रंत्रैवमतांतरमाह ग्रष्टपीठ ग्रष्टव ग्रष्टरतने ग्रष्टेष्ट ग्रष्टस्म
शाच तेवेतपंचहृदककमेनरतने मात्रादिप्रतनायकसिद्धांच ग्रष्टभ्य: पीठेभ्य एकैकस्मादष्टावष्टो शाकि
न्य इतिचतष्षष्टिरेवभवन्ति तथापि मकारदेवीकथंपंचषष्टितमा भवति यतस्माशाकिनीचक्रस्यादिकोटि २०

ष्ठेतकोटिगतायिष्ठ्यग्भूतेमिद्धोश्चिपदैकेवप्रप्यते तस्मात्स्वमकारंस्थापितियित्समीचीनम् यतः मकारंएवविं
शतितमाघ्यांभूमिकायामुपपन्नः इतित्रयस्त्रिंशद्येननयानीकृयसुस्थित्यमकारदेवीमन्त्रयावतीत्यकशायम्
हृदक्रमेचवर्णाक्रमः संख्यासाम्येनवक्रमवर्णिष्यते इति तत्प्रकारांतरेणश्रृगालकेनाह ॥ पंचदशिशिव
शक्तिपकारे ह्रस्वदीर्घपलभेयोरड सध्यतरग्रेहेडगनारे यमभिन्दाणग्रहयथाव पञ्चकृवीरम्भेत्रेत्री
हि सहितेग्रहष्टकपरिभाग पलयवत्नजकिमीयतिरीहि पंचहष्टमत्भसुचाड ॥ श्रृगालके आदिवर्णपव
सर्वत्रप्रसृतः सचशिवस्थाप्यापंचभिर्ह्रस्वैः शक्तिस्थाप्यापंचभिर्दीर्घैः स्वतैश्चेति पंचदशस्वराः तथासप्त
गणिचन्नादिनित्यदीर्घनादीर्घस्वनभेदेनाष्टौभवंति तथा यमैः कुंडगुवुइतिचतर्भिः तथान्तस्थापविसर्ज
नीयजिह्वामूलीयोपध्मानीयश्चतार्भिरिति पराश्चयरस्थमिति त्रिंशत्स्वरजातीयाः तथावमात्स्कवर्गाःपं
चगुणाः यशवर्गाश्चतर्गुणाविति त्रयस्त्रिंशत् उभयतश्चतक्षार्थः पवमेतानतिक्रम्यपंचषष्टितमः शल
पवर्णः संहारार्णः तकारः मत्भूमिमन्त्रस्थायीमनाख्यागलितप्रमात्प्रमाणप्रमेयास्वामाशानुभवगम्या
दृशामध्यप्रविष्ट इतिहृदक्रमस्यप्रतिपदांकवर्णाख्याभिः इतिहृदक्रमेमहोच्चः अथसिद्धौघमानवौघशि
ष्यौघानाह इराशिकजितगंगिश्रुवतारत ताजानुमगालपीठदिशान मानवौघविस्यानकुलारन भानुपा
दप्रहनशिष्यान श्रीमंगलेवपीठदिशामवतारपाक्रम यथाहराशिरः स्वर्नयामवसिद्धौघरूपा मानवौघनेत्र
रात्रीहस्वनाथेति त्रिरूपसंकुलारणिः कुलस्थोवल्लीविशेषस्थारणिः त्रयाणामपीनामिवान्तिस्थानम्
ततश्चमानवौघस्यान्तेशिष्यौघाग्रणीर्भानुपादः अथतानशिष्याणांप्रभुः यत्मध्याद्यान्तीईशानाख्यामदन्ते
पारस्पर्यनिदानं तेदेवश्चेत्माति अथस्त्वीमहयुयान्वित वर्षमुपजापतीननिखिलान अतणोदश्रुहिस्थ

म·हा· एतल्लनाखेन भानुर्विकासकशिष्यकमलानि यथा महादेवो धूतानां मूर्तीनां विकासकः ब्रह्मा वा नो वतो
२१ प्रजापतीनां प्रकाशोदयो वा तावतो हि ब्रह्माण्डलस्य तथैव भानुः श्रीवक्रभानुः शिष्यकमलानां विकारकश इति
३१ एतमेवाचार्यातिक्रमेणागुरुक्रमस्त्वेति इतस्यगवल्लीनां परम्पराउदितामतोद्दश्यते सा च निर्विकारा उपाय
मार्गिः ग्रन्थकारो दीपमालेव सर्वपरप्रकाशिकाद्योतते इति सिद्धो वर्धमानवो चशिष्याचाः नवमउदयः ॥
अथ महाक्रमस्यावतरणिका ॥ अवतारेन समस्तकमस्य जनन इस भजगुरुक्रमपायाय समयापतितवतो
नस्य स्वत्र रायसमपतयावितरानाय तदिदं महाक्रमस्यपातिकरतामामेम्रुपदिष्टं इदानीं तस्य समयपतिते·
स्तवनेश्रम यथाराजपरिकरालोकनेन राजदर्शनं प्रतीति अथ कथनपूजनसंक्रमाणाम स्तोमा तु पाणा
वेव निरूपणमाह वाचकवाचयनविधिश्री प्रक्रमे ने ग्रन्तरादेशकिन्त कथपूजनसंक्रमस्त्रिविधी भावी
वम्यामसविन्न शब्दार्थबोधाः परचिद्विनतः स्फुरतोपि प्रत्येकस्य देवतावेतनशयाधिष्ठानविधनः इति च·
यापित्रिस्वरूपाः स्वरूपेण प्रथन्ते यथा कथनपूजनसंक्रमणानि नाह्यशाहृत्यानेन तेरसन्निवेशेनान्योन्यम
नुप्राणितामेव हश्यते तदित्थं वर्णायामसंविदाकथनपूजनसंक्रमणानाम सर्वथा परस्परमतभोवोविभावनी
यः पर्कहितद स्वतन्त्रे विधाप्रस्ताविततम अथ वक्रक्रमोद्देशमाह अकाम अवेदिन बोधनिधाने आकस्मि
क्रकसमउद्भावेन अदेवहितकुलकौलविधाने सोयम्प्रज्ञानपावेन अक्रमवेदितस्वभावेन वेतविनारत्न·
नाकस्मात्मनः तनुस्थानेन स्वाभिनोद्भावितभूमिकाविशेषणान्तदक्रकुलभूमौ परावाकभावतोज
नस्यानादिचक्राक्रिकांप्रस्पर्शानवकोतचक्राक्रमेणात्मभयथाय परमेशाद्यिचोश्चभूयाविभावितः २१
मपवादिनाथशरीरभाविश्पवहिः कुलकौलभूमौ वक्रक्रमेणावपूजितेन परिभावितः इत्थं सर्वत्रकुलदर्शी

नेषु शाक्तेयोनिः क्रमेणोदयः स्थितः स एव तत्तद्भूमिकानुभवविशेषैः चक्रचारीरूपमास्थितैः संस्थानवि
शेषणापूजितैः स्वस्वरूपप्रथोन्मीलनाय चक्रमेणापि क्रमार्थ्यउपासितव्यः तथा चागमः यस्मिन् यस्मिंश्च
क्रवेरेतस्पर्शाह्लादनिर्वृतिः तदवष्टम्भयोगाय सेवकृत्ताविधीयते इत्याशयेन एवं सिद्धानामभिप्राय
श्रयमहाक्रममार इच्छादीसिद्धादीशक्तीयोनीपंचपराणाहेन सिद्धिमसरसोवत्स्यच्छी कमुच्चः वे
नयवनाहृपिशेत इच्छायाः सृष्ट्यायाश्च क्रयत्नापवपराः पंचयेतयः सृष्टिप्रसरान्यावतः ग्रवगाह्यावे
ष्यषड्वैरोषवनाः सृष्टाक्रमे चर्वयंति यतः क्रमेणान्त्मावृताक्रयः पंचनावतोभिर्मुरीचिभिरपिहिता
सृष्टिक्रमधारयति यतः इयमादिदेवीपरासंवित्स्वाक्रिश्चिदानंदादिसमुच्छूनताचनताभजयंतीयोनि
रूपतामापाद्य महाभूतविवर्तोद्भावेन तद्विश्वप्रसरमावयंती लोकयात्रां धारयति तेसृष्टिप्रसराः पंच
पञ्चविंशतिरूपाः पंचधारतोः वर्णानां मसंविद्रूपाः पूजासमये वर्णशक्तिनियमेनातिक्रमंति एवंव
र्णाष्टकेनोपलक्षितसृष्टिप्रसरे ग्रवतारभूमिकावेशनक्रमार्थः पंचधोद्भाषितः क्रमस्तुलिन्यामावर्तपं
चक रूपशणावाकारोल्लासएव पंचात्मकविषयाभ्यासाः कल्पनामिहहृदके भूमध्यपंचकविकासेन च प्रथ
मस्यनूरूपोयामक्रमः सर्वेषां व्यंजनानामविशेषेणायोनित्वपिमुख्येन याकवर्गादिपवर्गान्तयोनिपंचक
स्यपशंपतोमध्यमयोः तथाचोषणपद्योषस्वभावतानामवेलरी एवंकोमायायाप्रजायते यदाह आकाशवा
युप्रभवः शरीरात्समुच्चरन्वक्रमुपैति नादः स्थानान्तरेषुप्रविभज्यमानो वर्णत्वमागच्छति यः स शब्दः
तिचोष ``पपद्यते तथाचोषिणमहतस्यापकस्यादित्वेनाभोचवाचांच तद्दृयीत्वमिति वाक्रतद्दृस्पवे
तवागापिष्टानेनयः पंचधोदयः स एव वर्णक्रमः श्रोत्रादिपंचकप्रसरेणासंवित्प्रसरः तथाब्रह्मादिकार

म.क्रा. णपंचकप्रभेदेणामेवविन्क्रमः शब्दादिपंचकक्रमेणार्थक्रमः इतिनिखिलोपसंविद्धामक्रमः अमीव
22 सर्वासांपरतरविद्यासिद्धिभेदेन प्रथिताः इत्युपकरणीभूतयोनिपंचकमेतद्रूपबोद्धव्यमितिमहोद्दिक्रमः अ
थाख्यातिक्रममाह तथेतत्तुत्रमस्यात्मुजागये ज्ञानसिद्धवज्रेतन्नीकृत्य बोधस्यविद्याजन्मसागर्ष्व ‥ आयो
22 ह्रत्रुवस्तुकमकृ११ ॥ तथाविचितस्ययव्याम्यावलोगैज्ञानसिद्धाश्चतवंगीमेत्रैः सृज्यते तथादिभूमिकावत
श्चयेनज्ञानसिद्धानांचवर्णानामक्रमः यथास्वरचतुष्टयाधिष्ठानेनवर्णक्रमः मध्यगाणुरमवहिश्चग
भीभावेनयोऽक्रविनः परमाकाशस्यप्रथमोज्ञानसिद्धः प्रथमस्पन्दोदयोयः सहितोयोज्ञानसिद्धः इं
द्रियमध्यपतितोविज्ञिर्विचारामात्रतीयोज्ञानसिद्धः बाह्यप्रसृतवृत्तीनाग्रस्याहृत्यास्वात्मनिसामर
स्यकारीग्रंतश्चैवोविमर्शीस्यचतुर्थोज्ञानसिद्धः इतिसिद्धानांसविल्क्रमः एतेहिस्पर्शत्रयपरमेश्वरभा
विहिताः यथायथेवनीभूयवायुज्वलनसलिलक्षितिविवृत्ततयाप्रसृतकार्यप्रपिवर्जयितोनीरूपमूत
काशेनस्याववर्णीनांतथामाःप्रसमाप्रणिपूर्णास्वातेत्रविभवोलोकयाग्रंप्रवर्तेयन्निपारयतीव यत्त्व
पीठपा‥स्पर्शपात्रिकाभेदोहतिराजतनयपर्यतोप्तगनाथानाहश्यतेसकपमपिमामत्रुष्णतोपयाते
तथ्याहिताहत्रिरूपमाणस्वभावस्ययस्यकस्यचिदेकयाकयापिनामरूपमात्मत्रयाभवितव्यमिति
श्रीरवेगेहक्रमेशेषमवक्तव्यदाख्यायावत्वारःसिद्धाउपदिश्यन्ते प्रथमदर्शनान्तेक्रलाक्रलक्रमेपतनव
गेङ्गादिनास्वेवव्यवहियमाणाश्चत्वारः खगेन्द्रयोस्त्रक्रलाक्रलप्रक्रियपातदनुषक्र इतिराजतन
यानुषक्रश्चाताः इत्युज्यते यारोप्यंत इति पापान्यापीयुयेवाचोयुक्तिः कथनामसात्रसाधरणप्रभेदस्य 22
कारणं यथादाशरथीरामोमुनिवरवामदेवतनयोरामदेवोभार्गवोवारामएकेनव्यवह्रियतेइति।

नामैकेन विप्रलभ्यमाना अन्यत्र तथा नाम स्वरूपेण विस्मरमानाः पूर्वाचार्यानुरोधेन च्छाः यतः परा सैव
देवी वक्तर्थामृष्टिस्थितिसंहाराख्यभूमिकाविशेषैर्विश्वरूपं च स्वरूपं च तन्ते निर्वर्तने च कारण ज्ञानमयी
भावाय बहिः क्रमवत्त्वेन नैव प्रजृम्भते न च कोऽवकाशः कनिष्ठस्य गुरुक्रमस्य प्रज्वलनायामिति चेन्न
देव ज्ञानसिद्धे स्थितिक्रमः पार्यते ननु राजतनयाबादरात् ज्ञानक्रियामरीचिक्रमव्याप्त्या स्थितिक्रमस्या
न्तर्भवितेयुक्ताः सत्यं किं तत् संहारक्रमे मरीचीनां निर्देशो भविष्यतीति किं येन केन प्रथयति एवं का
संहारे भवितव्यं इति स्थितिक्रमे मरीचिक्रमस्य निर्देशोऽन्याय्यात् इति चैत्तत्र मरीचिक्रममयी हि ज्ञा
नभूमिका सिवाहस्थ्यापरिज्ञायेज्ञानभूमिकायाः स्वरूपं न किंचिन्न संभवतीति स्थितिक्रमे मरीचिप्रस
रः स्वतः संभवतीति इत्याद्युक्तं हृदयगमइति वक्तुर्यथाभावप्रवश्रेयान् अथ संहारक्रममाह ज्ञानशक्ति
भ्युपगमक्रमः षड्विधयत्र क्रियामयशक्ति हृदयव्रमतिनाशात्वसमक्र सत्याचारेसंहितिमत ॥ सैव शक्तिः
ज्ञानशक्तिभेदेन षोडशप्रसृता क्रियाशक्तिभेदेन षड्विधवक्त्रवहारादिकीदृश्यते तन्मध्यात् निर्विचारात् दशाम
ध्यमेनामतिनाम्नेनवेशिनैकादशसंख्यामलस्यानवत्येकादशवर्णा मन्त्ररूपतामापद्यते एष एव यामक्रम
एकारादिहकारान्तमष्टसंख्यामामा तदत्र तकारस्य संहारवर्णस्य आदिमध्यान्तभूमिकाभिः ककारस्य का
रस्य अकारोर्विभक्ताभिर्मिसह्मिस्स हएकादशभवति अवसानस्थितामात्रकासंहारक्रमस्य वर्णाक्रमः वा
हदेवीनां स्वस्वरूपनिष्ठतासंवित्क्रमः अथानाख्याक्रमं प्रस्तावयितुमाह । पेटकमंत्रेन दशराजिमू
लवदेसम्याद्रवाण्ड अष्टौ अदिव्यजगमाजि मोदशामत्दशात्तरवाण्ड प्रत्येकं सृष्टिक्रमादीनां क्रमं
तेरेनदशास्य भाव्यते इति सृष्टिक्रमस्य सृष्टिस्थितिसंहाराणां व्यागमीभावः एवं स्थितिसंहारयोः ननु

म.प्र. कथं सृष्टिनाम्नि स्थितिनाम्नि संहारनाम्नि चैव नाम्नि भिद्यते एवं चतुष्कमेतत् यदि परमेकं खल्वेतन्निरुपाधि
स्वरूपाधिभिर्विशेष्यमाणं भेदभाक्तत इति सृष्टिनाम्यादिभेदोऽस्य प्रवृत्तः स्रगादिस्थायिचतुष्कं गणस्यैकैव
१२ ह्रियते स्वक्रमम् स्वेति मूलकन्दे नामरूपेण प्रसृष्टास्यमान सृष्ट्यादिक्रमेणाऽऽस्वत्वरूपविभासते स एवं
२३ नामरूपेण क्रमार्थोऽपि सिद्धेनोऽज्ञाजमानादिदेवी सृजाति क्रमलिपि ... सिद्धयोद्धीमदशाणाविलक्षमरीचिक
योतते तदिदं सृष्टिचक्रं सृष्टिरूपसृष्टिमात्रविश्रान्तस्थितिचक्रं स्थितिरूपे स्थितिमात्रविश्रान्ते संहारचक्रं संहा
रस्वरूपे संहारमात्रविश्रान्ते चक्रं च यस्य स्वरूपमात्रविश्रान्तिरेवाखिलतत्त्वेक्रमगर्भीभावः अनाख्यचक्रे तत्सृष्टिः
क्रमगर्भोऽपि सृष्टिनाम्नि विश्रान्तेव स्थितिश्च क्रमगर्भोऽपि स्थितिनाम्नि परा संहारश्च क्रमगर्भोऽपि संहारनाम्नि
पर्यायणाः ताश्चेति सर्वोपाधिकाऽनाख्यभूमयः निरुपाधिके मूलभूते अनाख्यायाश्च सामरस्यं भजेत एव
सृष्ट्यादिक्रमो मूलभूतनाम्नि स्वरूपविश्रान्ते पुनरालिङ्गितत्वेति तयोर्यं प्रपञ्चजातः प्रपञ्चक्रमः याः वि
तन्वीयः प्रपञ्चे च नाम्नि क्रमे प्रपञ्चेश्च नाम्नि मयोः नाम्नि प्रतिष्ठितोः नाम्नि विश्रान्त स्वेति विभावपूर्वकम
विभागाविश्रान्त एकरूपतावाप्तिविदाभासरूपो नाम्नि क्रमयोर्भेदविगलनेन सामरस्यमयो महार्थः अत्रादि
देव्याः स्वरूपप्रतिष्ठानमेव यामक्रमः रावोदयपञ्चवर्णक्रमः रावोपशान्तिश्च सविक्रम इति महासंहारक्र
मः अन्येषामेव क्रमणामन्तेऽत्रान्तरं निरावर्णायामविश्रान्तिमाह वाहवाहूपञ्चप्राकलिते देव्युपहितकला अ
नभावु सिद्ध्यादिचामूलावलिते पंचवाहूनिश्चलविचात्र क्वचदशापिवाहः पञ्चभिर्वामश्रीभिः क्रमेणावृष्टि
संख्यामापद्यचतसृभिः सृष्ट्यादिभिर्वलिताचतुष्कसिद्धिनमभूमिकामूलचयानन्दवमानरूपः पंचवाहितमोम
हार्थी भूमिकाविशेषसर्वविश्रान्तिस्थानसामरस्यायवाञ्छतीत्येष महाक्रमः ॥ इति महार्थप्रकाशे दशमः २३

दयः ॥ अत एवमहाक्रमे संविक्रमेणोक्ताः एथ्यवस्थयुपायस्यैतेनुयामक्रमेणाह नाख्युशान्तशमभि-
गोचिद्धामि पंचभासणिवान्तिप्रय सहस्रसमावृपञ्जनिद्धामि पलयोदयप्रकस्मिकभाय सेयमनाख्या
शक्तिस्वतंत्र्वांस्त्रविस्फारेश्वमात्मनस ...... वविद्धाम्नित्रिविश्रान्तामनोसंविक्रममाविष्टापि संवित्क्रमया-
मक्रमयोरविर्योगिनाद्यामक्रमेणापुनरपिभासाक्रमेणोदिप्याय अर्थेयद्विवल्लपमेनिरूपायेतिर्याश्चः पर
वस्ममतायावस्वलयउदयानुगतउदयस्वपलयानुगतः स्याकस्मिकोपलयोदयावेकवारमवतपव ॥ एत
देवानुभावयितुमाह अकलिपरमनभाउपवानि विश्वपपञ्चकमाप्रुकर्मेन पर्यंतिनिजपदेशासवानि
कस्युक्रकम्रेउभासावेन ॥ परमनभस्त्उदितयाग्रायतरकलयाविश्वप्रपञ्चमयः क्रमार्थः कलनांशापि
नः सावान्कृतस्युनः पर्यंतेनिजेपदेशासंस्तेक्रमसकमीकृत्यपुनरपिभासाक्रमेणानवद्रासितमितिसं
गृहीतोर्थः । तेभासाक्रमेवर्णसंख्ययानियमयति गविगतभासावाहसमाप्तेन वोध्येयप्रक्रमेचोरेवक
यामतिनयन्वालाक्रल्पभासेन अघादउहहनवप्रक्रं ॥ वनारोत्पसिन्भासाक्रमे सकलसकलनिष्क
लनिष्कलपराख्याःक्रमममहाक्रममवभासयति तत्रसकलक्रमे षादशधाबक्रिणीनां संख्यानियमः प्र-
निवक्रिणीमेतेचाष्टादशसंख्यावक्रिणीनियमः सकलनिष्कलक्रमेवषोडा चक्रिणीनियमः यत्रवत
त्ससकलक्रमवदष्टादशानां द्वैवनदेशाणीनिष्कलवत् निष्कलक्रमेवतिसस्त्रक्रिणंपस्वनदेशानां:प-
रेवक्रमएकैवकुलविधानवाणीति वक्रिणीनंसंज्ञाणांचसंख्यानियमः .... अथामत्रयीस्वरू-
वोदीपनेनप्रथ्यागस्फतीर्थक्रंधामेति यतःसोयंः स्वरूपणाद्वादशैवपद्वीनांषोडशानांसप्ताहराजाज्वल
दाग्रयनाडीरश्मकेनग्रान्मानिसामरसनीताइति अस्मकनिष्कलापवावशिष्यते ग्राग्रेय्यस्त्रानिश्चलावनीक

महा.
प्र.
२५
25

गल्लोलेलिहावमानभूमत्स्यं इतराः निष्कलगलाइति यामत्रयात्रयः क्रमाध्यासाः पराश्चक्रोनिर्धामयामा
शान्तिनिर्वाणेनेदीयानधामभिः स्फुरणेइति धामत्रयस्त्वालोकेलशेषकमातेशेनभासयितासालानकृत्य
शादशाभिः चतुर्दशभिर्वेणेनेवांतोवशवतो भ्रूमध्यास्येवनिर्धाममनामाह श्रृंगोणीमवलितविंदुकला
शवीहस्थोडशशाभिस्समभाव द्वादशान्त कलाद्वशश्रनला सोपंचहार्धनिद्राभिवात्र विदोषयःक
दातिशतिविवेन ऊर्ध्वकुंडलिन्यामश्रवाहमसमेदेहेन नित्यमग्नीषोममयता नत्पदशशोडशाक
लासेस्त्वेनषड्विंशतिकलावतम सोरयास्त्रसहादशकलाषोडशवेदमस्यः द्वशाग्रेष्यइतिच
तच्छिहिकलेयाम पंचषष्टितमेतिधाम्निनिमनतीति भासाक्रमसाक्रमस्यधाममयस्यनिर्धा
मपदेश्वेशः एतदेवनिगमयति विमलमकरमामाञी यत्नामयनक्रमाक्रमस्यप्रशान्तभक्तिनस्पदस्य
मलाञ्ची -- श्रयक्रताप्तनरपितेय मेवंस्पाविन तस्मिन्पदेश्वलीनेवप्रशामभजते कृतइत्याह यमा
इत्यादि विभिन्नस्वभावोक्रमाक्रमात्रुदेतः तस्मिन्सर्वोहयमयेयास्तिशाम्यतीति माचकीदृशीत्या
ह विमलेति विमलमकरे निर्मलदर्पणेशतिविंवागतनस्मदर्पणासमानेति तदेतत्संकलितविक
लितगणितप्रक्रियाक्रदृष्टांतमाह शून्यमित्यादि गणितेहिशून्यं द्वावपक्रमः पुनश्चतेवप्रयापत्ति
तिनिभासाचक्रम प्रथमसमयेश्वरीशक्रयामाह समयेश्वरश्चैकैकसंपचकवनविभागोविधिलापान
ह्वकुशभिमतवस्त्वविधायक एताकृतयावितहेमान इहसांत्रस्यघमत्स्ययद्वकेफलेनसालिग्रु
स्पृहनाविच्छृतयेममयविद्यावतारावमयः अन्यक्रमेष्ठतसमप्रायान्यभावात्स्यातिचक्रेमयवि
योपदेशोहनेप्रसिंक्वानितनयमारमवेस्कक्रमार्थेयस्त्ररमस्थानतेवमर्वेषांक्रमाणांविश्रांतनत्वात् २५

शिवशायायामादैकैव समयविद्या सा च भिन्नाभिन्नक्रमोक्तफलानां प्रहरणीति क्रमगर्भैव तत्रतत्क्रमार्थमे
देनाहंकारेणेन वर्णयन्त्रविभागेन कल्याणफलविशेषस्य लोपनिवारणार्थं साधनीति प्रहरणाद्भुति रे
व यथा प्रहरणाद्भूत्या सर्वान्कामानवाप्नोतीति मीमांसेयः सर्वोपल्लवमहोत्पातार्थस्याभावफलनिष्ठते य
या प्रहरणाकृतिः फलप्रदानेयं तदेवाह शिखिसमय`` इत्युद्धकोटि उपवज्रकमलजृम्भते य पंचद
हेयस्थितिमयस्तरेदि नभोपमनात्र ------ गा सह करिविदिवानेऽ मतिकावद्विभागकरशिव।
शिवसद्मसिद्धि ------- वाद्दिभासासमयसदाशिव ------ विणीभावोऽ तिलकम मेघा।
नाख्यसमयेश्वरीसमयाभगवतीमहाहवणप्रथमेन वर्णेउद्येनकन्दाकमलोद्भवेभक्तयति उपासका
नो स्वस्वरूपावाभिप्रतिबोधकभावमस्य कमलजस्याप्यसारयति तथा चैः पंचदशभिर्वर्णैः श्रियसना
ख्यसमयानाभिख्यानान्ययनाभं विष्णुतन्तुकरोति सर्वेप्रथमध्यमनाडिकेषु ग्रस्याप्रियतिबोधकाभावं
विपन्नेइत्यर्थः एकोनत्रिंशद्भिर्वर्णैः महायोगनाख्यसमयेश्वरीमध्यानं`` गतिमेवाद्रुद्रोनिहन्ति तद्दैवत
श्रुतिरोधं विपत्ते इति यावत् मेवश्रुद्धनाख्यसमयेश्वरीवर्णदेहे यत्र वक्त्रादीश्वरत्वमायाति भासा समयेश्व
रीव भवतीत्याह द्वादशभिः पश्चिमैर्वर्णैर्बिन्दोः सदाशिवसम्प्रसारयति एवमेषा शनाणीविभक्तान्विभक्ता
सर्वसिद्धिसद्भीभावयित्वा सोभाग्यकरी भवतीति शिवे शिवमित्याशयः इति समयविद्यायाः करणप्रव
कृत्यामः एकादशोद्वयः ११ तदेतन्मंदानतेसार्वं जननी त्वम्यकं टेप्रयभित्तायतनाभिप्यादृ एवं विभागे
विद्पारिणीजि चेतनपरिश्रयमाहसनेऽ विषयच्छाय विस्मयजाचीजि देवीवपुषा वशभंजेन ग्र
नेनामकवक्रवकेश्वरीविभागेनसरहस्यादिक्रमगर्भेण सर्वाकारैर्व्यक्तत्स्वित्स्पर्शप्रवृत्तिपादितः तत्र

वेतन स्पर्शमात्रमेव सारं मन्तव्यं ननु तत्र त्रिभूमिकानां समविषयावेशो हृदये तदर्थमाह विषयेति देवीवऽषि-
प्रावेशं विधायेत्यर्थः यतः समस्ता इमा लोकयात्राभिमताभिमताः संकलितविभक्ताः पदार्था नो बहिः स्फुरकं यत् तया स्वमा-
त्रा केवलं स्वरूपस्याभावात्म भवति भावेवान्योन्यभावस्वभावविरोधश्चिन्मयपरमार्थता स्थिरत्वं वेद्येन चिदावेशविम-
र्मार्थतया चिद्विश्रान्त्या ताः प्रतिष्ठां प्रतिलभन्ते नान्यथा वस्तुरूपं किंचित्स्वापतत्समस्तीति चेत् स्थितिविश्राममपि तत्त्व-
म तत्र प्रकाममणीश्वकिमाह हृदयाऽऽश्रमेलोमसास्मिः योगात्तवनोहिहृपदाशु भूतेमतिलाऽऽत्मनस्तापज्ञि श्र
जगदविन्नवशेपरमाशु वस्तुतां प्राप्तिस्विकस्वस्वरूपमतन्नमाहृदयमुच्यते तत्रान्तर्यचिन्मात्रमेवपर्यवस्यति ।
योयः पदार्थः प्रात्मनयोगो प्राप्यर्थ्यते तस्य तस्याः कवचहृदयमीलनाया स्वात्मना महामरस्यस्मरणीयं वेद्यस्य-
यः परमार्थस्य वेदकपरमार्थमतत्स्वपवलत्तणीयइत्यर्थः तस्य नात्मसाक्रियमाणस्य भावस्य वा ...... स्मामर
स्यैतत्तदभ्युत्तयाऽऽश्रतः श्रुतरामभिनिवेशो नश्रुकः यतः श्रजगरत्वेनाममपरिहृणः श्रमात्स्वधर्मः सएव वस्तुपिधापरमा-
र्थत्वेन सर्वश्रयत्नेनावलम्बनीयः ननु भवभीते स्तुष्ट्यति हृत्तेयगुरुमुखवदृशाप्राजाक्रमेणाभिनयोपायः कश्चि-
त्सारस्यर्थश्रद्धनोऽभ्युङनीयः तत्रकः प्रसंगास्यविद्वद्वीनाम भवनाहितिलत्वाश्रीति लोद्वदेतीतिलहामीतिलोक्का-
तिलभक्तिलदातावपङ्क्तिलीनावसीदतीति वस्तुवैद्यथीकरणेन समस्तेतिकर्तव्यतास्य चिन्मात्रमेवोपकरणं-
कृतेन तत्कथं विश्राम्यतीत्याशंक्याह भागाविभागपुवक्रुश्वेशे श्रकृथचिन्मयकालिशरीर एजयिष्यत्स्यपदयावे-
शे नित्यसमाधानेहारीर यथागुरुमुखवचक्रचक्रेश्वरीणां चर्याविहितायतमापतत्त्वाएजनायस्थिता तथैवपार-
यत्न कश्चित्नतिविततेकालिशरीरेपर्यवसाययेदित्यक्रमम् भागेति भागविभागस्तत्र क्रमश्वेशेन मासाहला उक्त-
वद्यस्यदावेशेन नित्यसमाधानेन निरूपायो चिन्मयेव वपुषं तरंगतया भावनीयेति तावद्यावित्कश्चित् इदमेववचपर

स्पन्दयोगे निःशमनन्दे सर्वपीठेषु पीठचक्रीणामित्याह भावमनोगुणादिविषयीकृत्य विचरीनस्फुरवल्लमयाड वहेत
कमनेभैरवभ्रालीवतु भ्रालिङ्गतुपममनिः भाव भावस्मभोगः करलिसन्देहे विद्विषयीकरणमात्रमेवोपभोगार्थ
परस्परायातः नेदेवापचरीणांवाहदेवीनांवल्लभस्थाने नाथवाहदेव्याः किं विकिं विदेषयिकमास्वायविज्ञे
वसमर्पणाङ्कर्वन्ति यावदेनतःस्वात्मसमर्पितोनेतपरित्यज्य विश्रामयन्तीति विषयभोगानिःशस्थाने एतद्देवा
शास्वतसमन्यमानश्चाह निःशब्दितोगुरुवचनविसामेन क्रमसेवनमक्रमसेवेत भावभावयेद्रपिविश्रामेन
तवमः चुलाङ्गुनुवज्रेन एवंनित्यमुदितोगुरुवरसम्प्रदायहृद्यविश्रामक्रमस्पर्दशस्मराक्रमविश्रान्तिम
यमार्गभावभावमात्मसाकृत्यवात्मभावाभिषङ्कःपरिहत्यसर्वप्रकामयस्व एतद्देवा शमनीयमन्यमानाना
ह नित्यसमाधानेऽलवाने वर्णाचर्यकमेऽकिञ्च लोकिलोकोमरवमवाने एऊकमाथभजीवनयविह्र। श्री
गुरुपद्मेनसततावधानेनचर्यचर्याक्रमेणाकृष्टसिद्धिभाजः लोकिकेलोकोत्तरेचमार्गेवर्तमानाः इत्यमेवम
वीकारंक्रमार्थभजंवनयनिष्ठाः विसृतेचैनन्सर्वेषामित्याह अहृदयभूतप्रमाणोयन्ति भुवनिमदितमहाप्रया
ह सत्सद्गुरागतमः वेमनन्ति सहजनयेनगुरुमावृष्टोह चतुर्दशमलोकेभवनदशाविषयस्यापि भूतसर्गस
हातनोयंमहार्थनामास्वरूपापरपर्यायाः चिन्मकाशोपरिहार्यःमयक स्थितः सवर्मवेषाभावावेशेनस्म
तियथाद्रष्टमत्तोनष्टः स्थितः नेनमहाजनायेषामित्यगुरुरुप्लवमाविभूतमिति समभिमहार्थस्वरूपपारशीलि
तेयः स्वशमरीविसर्वेरीमाश्रयाऽद्दोथयति सोयंमयमेथास्मकरमीभूतोनवचक्रोविषयसम्प्रदायान्योन्यानुप्रा
णनेनप्रकाशयते तथापीदचक्रेतन्मात्रव्याप्तिः भूतव्याप्तिपंचवाहव्याप्तिश्चेति त्रिधैव पंचवाह महाक्रमसृष्ट्यादि
विश्रान्त्यासहकरङ्किणपादिमुद्राव्याप्तिः इंडक्रमात् पंचप्रकारदेवताव्याप्तिश्चेति त्रिधैवव्याप्तिस्थितिः प्रकाशा

महा. नेदम्भूमीनां रविशशिकृतनवहरूपाणां मनोऽवयहंकारैः सत्वरजस्तमोभिः सृष्ट्यादित्रयेणेति त्रिधैव व्याप्तिः स्थितिः हृ-
२९ दयचक्रे देवतात्मत्वात् मीठाष्टकास्थतत्त्वषष्टिः तासां च ततः षष्टिः सिद्धयः सविद्धभिकारूपाः यतः पंचवहव्याप्त्यापेक्षयैकं
26 द्वादशमरीचीनां षष्टिता वक्ष्यत एतत्समूलदेव्यः शक्तिचतुःषष्टिः खेचरीभूमिकाकलाः सामिति मे विद्धभिकाख्याभिः स्तुत्यां कला
श्च षट्त्रिंशदेवस्य स्वपाड्गुण्यादितिरिति चतुःषष्टिभिर्यामकलाख्याभिः ह्रस्वदीर्घस्वरैः पंचदशाभिः संप्लवैरष्टभिर्यशो
स्वतभिरेवमेकत्रीभूय व्यंजनैः स्वरैश्चतुःषष्टिभिर्वर्णक्रमः इति कायदेव्याऽक्रमपंचवाहादिचक्रपंचकेन महाक्रमच-
तुष्टयेनेति नवधा तथा भासाक्रमचतुष्टयेन समयेश्वरीविभागपंचकेन चेति नवभिरेव चेति मन्त्रागाऽस्वसंवैर-
न्तर्गर्भितायास्म ``यास्थितिः महाक्रमभासाक्रमसमयेश्वरीविभागानां चान्योन्यं सर्वप्रकारमविभागस्त्वेकरसी-
भूतः सर्वोऽयं परापरस्थिरूपः परतरे चिद्रश्मिसामरस्यमुपयातीति निगमितोऽर्थः इति महार्थप्रकाशे द्वादश उदयः
अथ योग्यत्वं चिंचिदिति कर्त्तव्यतामाह गुरुगुरुचिपदिरतिवातां कथय पूजनसंक्रमप्रविवादएककालं एकपी-
ठान्त चोदकपूजनं मर्याद सिद्धपीठेषु नदीयाव संहितं समहसगवे सिद्धाचे मानवौचना विपतिभावे पीठभास
समयपंचौघ गुरुगुवियदितवफलप्राप्तिपर्यन्ततोऽनि विवादनया एककालमासादितसंक्रमणा पूजनकथने स-
मुखीभूतम् ततो गुरुवदनैक प्रतिष्ठानि त्रीण्यपि संभवति तत्रैवं सति नास्मिन्मतेऽशीष्येकवारफलत्वात् क्र-
मेणेति मन्देहनिर्णयोपायं गुरुतः संक्रामणोत्तरकालं कथनप्राक्कोटौ चतुर्भिर्दिवसैः पूजनेपदेशः पारणीय इ-
ति मर्यादानोल्लंघनीया तत्र चास्माकमिन्द्रगुरुगुरुवे पीठचक्रपूजापूर्वकं परौघो गुरुक्रमः सृष्टिचक्रं भासाक्र-
मः समयेश्वरीपूजनीयेत्येको दिवसः द्वितीये तत्तत्पीठचक्रपूजापूर्वकं दिव्यौघो गुरुक्रमः संहारक्रमो भासा-
समयेश्वरीहृदयं चेति पंच पूजनीयः चतुर्थे च पीठचक्रं सिद्धौघमानवौघमिथ्योघाः अनाख्यक्रमो भासाक्रमः स २९

मयेश्वरीवेतिपंचस्ऽजनीयाः इतिशेषः अथार्घपात्रविधिमाह अर्घपात्रो गुरुसमयमासे कथ्यं पंचकेऽत्रे पात्रो
त्र'' अजसुत्वविंडजनीपर्यासे अक्रमसुगिडितयत्र अक्षतमस्तु वत्नष्पादास्मेनेपात्रे गुरुक्रमोत्तासमयेश्वरीच
पूजयेत् तथाविपादासेनेपात्रेस्वपूर्वितक्रतपात्रसंस्कारे रत्नद्वयालब्धमलपरामपूजितार्थे भवति शति
विवितमुखेक्रमचतुष्पावसानेपूजयेत् तथोघपूर्वपात्रमथोसुखे पीतशेषं सुगुडश्रोत्रिपातयेदुतमेवत
हस्मार्चमयोसुखमर्चास्थानेयोजयेदिति दीपक्रमेश्वरालकेनाह यपरांदिव्यमहासिद्धोघे मानवौघगुरुक्रम
पंचौघ तेकमंपंचकश्रनुगतउपयोगो पीठचक्रसमयामहभोग वीरवीरक्रमश्चक्रेश्वर दिनपंकअकटला
पकाशु अथवादीपशक्रतपरोवर गौवहएकादिवसप्रवकाशु श्रुगलक पंचभिर्दिवसैः प्रकाशचक्रगाक्र
मार्थयागः पारणीयः एकयाहत्यासह समयस्थेनेमस्माकं गुरुमुखेकथ्यमिमाह यपरेति येमानवौघशि
ष्याचर्यार्थकेनगुरुक्रमाः पंच ताक्रमेणोकक्रमाउग'''' पंचक्रमाः पूजनीयः इत्यवचनत्स्वकेश्वरीपूजितामव
ति अथवा एकस्मिन्नेवदिवसेश्रासादितसामयिक मत्स्यांत्रयोदशात्मकेनसमुदायेन पूजा तिलकोक्रवन्यारणी
यइतिपूर्णीयविधिः भास्मत्पूत्प्रभूवभावो एकचनोनयतिष्टितेथाउ सारस्ममहाथपषउद्भावो वे'''''
उजनाउ हेस्वजनाजनाभवतामतिनयाविष्टानां महास्वाघावरहस्यस्थानेसाधिभौतिकेनादिदैविकेनाध्यात्मि
केनचबलेनेतिवत्नर्थिबलेऽपाहलितेवेनसिभासता तत्रकीदृशामित्याह एकचनतामामसंप्रदायपरिपूर्णैः
एवंसिद्धैरत्रभूतमनुभावितेन उभयदलवत्नरूपाउगुरुणेनेति अथवचनर्थावालिकमंगणानिविह्वतामापाटि
तेनि''यसफलपात्रिते ॥ इतिमहानयप्रकाशेत्रयोदशउदयः ॥ पावेतरक्रकमुपपुसपमादे शिविकाएट
सगतजस्वकिनाथ्य तेनभिसहजनावलितममादे तेमारावेसहनयपरमाथ्य अशुसेनाटशक्रमंसपुप्रमादेन

म॰ प्र॰ श्राप्यमिति कण्ठस्य जन्मकृतार्थतां गतं तेन तथाविधेन कृतकृत्येन मया महाजना अपि ...... महार्थपर-
२२ मार्थमनुसारिताः शुभम् ॥ .... महार्थप्रकटनपरमोदेन नतेषां भेदा गाढतां न स्वच्छाप्र-
२७ पवित्रविमलाखण्डितैकाल्पवृत्तिं । तेषां भेदाः उपचितविमलाखण्डितैकाल्पवृत्तिं न स्वामाकं वस्तुरूपा
कं गाढतामाविशतां । उपचिता वृत्तिर्येषां ताविकासमानाविमलाभेदकालप्रणतः स्फुटाखण्डिताः सर्वव्या-
पिकार्यैकल्पतया वृत्तिर्याताः गाढतामादिशतामित्यर्थः तेकीदृशाः अस्मत्सम्प्रदायार्थप्रकटनपरमोदेनतोभो
तः महार्थतया प्रकटने महार्थप्रकटने महार्थप्रकटनेन परमोदे ते महार्थप्रकटनपरमोदेन तस्माद्भातः
शोभमानाः महार्थतया सर्वभासमानाः सन्त इत्यर्थः यथोक्तं शाक्त्र याखिलकीरसमुद्रमेकनयम्माशमित-
यान्ति नः इति अस्माकं स्त्रीदिव्याद्य यदेतन्तुलायुवक्रमष्टादशान्तेभेदैः परिणाति समानमतः अष्टादशान्तेयेषां ते-
ष्टादशान्ताः तेष्टादशान्ताः तेवांशभेदाः ग्रेशानाभेदाः श्रेषाभेदाः पीठचक्रं परायादिश्रीयोमहोच्च सिद्धौघ-
मानवौघ इति षट् स्फुरितस्थितिसंहारचक्राणि श्रीणिचेति एवं नवचक्रं तथा समयेश्वरी ...... शेषाः पञ्चनया
सकलसकलनिष्कलनिष्कलपररूपं भासा क्रमचक्रमिदं च ...... ष्टादशान्तेभेदैः परिणामेशमम् अस्मच्चक्रो
क्तं इत्याह व्यापिव्यापकम् मध्यकस्य मया नवा नानवाना ...... पूर्वापराणामिति एवं वेतेन वनसम्परे सुवते न-
वपूर्वापरे तेषां पूर्वापराणां वनमितिक्रमाणां स्फुटादीनां वरमुक्तक सर्वापि हे यत्कं विस्तीर्णपदार्थानां का-
लष्यरहितारूपदीप्तिर्यस्तत्तमयेमाशीर्वादवाक्यम् समाप्तः महानयप्रकाशः ॥ शुभम् ॥ ॥ ॥

२७

